

Jaunasis SOCIALDEMOKRATAS

LEIDZIA LIETUVŲ SOCIALDEMOKRATINIS
JAUNIMAS ● N° 3 1947

PANEUROPA. Ideja ir galimybės.

Keturios organizacijos, kurios pasisako už Jungtinių Europos Valstybių įkūrimą, Paryžiuje, pirmininkaujant Winston'o Churchill'o žentui Duncan S a n d y, įsteigė Internacionalinį Europos Vienybės Sąjungos Komitetą". Į jį įeina atstovai iš: Eduard Heriot vadovaujamos "Prancūzų Tarybos Suvienytai Europai", Paul van Zeeland'o vad. "Nepriklausomos Europos Bendradarbiavimo Lygos", Winston'o Churchill'o vad. "Jungtinės Europos Komiteto" ir Europos Federalistų Unijos". Šių grupių atstovai pasiryžo suderinti veiklą ir Paryžiuje bei Londone įsteigti naujojo komiteto biurus. VP pranešimu Gstaad'e (Sveicarijoje) įvyko "Europos parlamentarinės Unijos" konferencija. Grafas Richard Coudenhove-Kalergi, generalinis Unijos sekretorius ir paneuropos sąjūdžio kurėjas praneša, kad 1948 m. rugsėjo mėn. 8 d. Interlakene įvyks Unijos susirinkimas, tikslu sudaryti Jungtinių Europos Valstybių steigimui parlamentarinį kongresą. Buvęs Japonijos pasiuntinys Maskvoje, Naotake Sato praneša, kad Tokio įsisteigė "Jungtinių Japonijos Valstybių Sąjunga", kuri prašysis priimama į UN."

Vieningas Europos kontinentas yra svajonė, besitęsianti du tūkstančius metų. Platonas Europą išivaizdavo filosofų valstybe, bažnyčios tėvai-Augustinas ir Tomas Akvinietis-planavo padaryti ją "Dievo valstybe". Naujajame amžiuje vieningos Europos valstybės teobiją kūrė žymūs filosofai ir teisininkai: Tomas Moore, Lord Bacon, Leibnitz, Kant. Ką mokslininkai mėgino išspręsti teorijomis, valdovai sprendė kardu. Nuo Augusto iki Napoleono karų šukiai buvo suvienyti Europą. Jų išivaizduojama vieninga Europa turėjo būti arba vieno valdovo valdoma, arba vienos valstybės hegemonijoje.

Prieš pirmąjį pasaulinį karą prancūzų rašytojas Georges Duhamel žavėjosi Europos įvairumu ir jos vaidmeniu pasaulio istorijoje. "Man patinka, kad Europa išlaiko tą tvirtą moralinę poziciją, kuri jai priklauso pagal užimama pasaulyje vietą. Tarp Amerikos ir Azijos tas žemynas yra jautrioji lygsvara, išmintingasis saikas, žemynas, kuriame mokslas ir žinojimas savo sintezėje gali sudaryti tikrąją dvasią".

Po pirmojo pasaulinio karo Europai ankščiau reiškiamieji komplimentai pradėjo nebetikti. Karo išdavos privertė ne vieną europietį pagalvoti dėl Europos, susiskaldžiusios į daugelį atskirų valstybių, likimo. Penketas metų po pirmojo pasaulinio karo grafas Coudenhove-Kalergi skelbia naują vieningos Europos programą, pavadintą Paneuropa. Savo raštuose jis apibrėžia sekancius geografinius, etnografinius, istorinius ir kultūrinius pagrindus, kuriais remiasi jo Paneuropos idėja: "Europa buvo pasaulio didvyris: ji buvo užvaldžiusi didžiausią pasaulio dalį. Siauriečių moralinis bruožas yra kova ir darbas. Todėl Europa yra jos žmonių kūrinys. Religija, geografija ir istorija sujungė Europos rases į vieną vienetą. Visi europiečiai yra beveik kraujo giminės, nes Europoje nebėra nei vienos grynos rasės. Per tautų kraustymąsi, politinius bei religinius karus ir kolonizacijas susidarė maišytoji europiečių rasė. Tautų kraustymosi laikotarpyje ir reformacijos metu ji susilydė į kultūrinę bendruomenę. Europa, kaip didingos žmonių kultūros kūrėjas ir saugotojas, yra tarp dviejų pasaulių, neturinčių tradicijų: amerikoniško ir rusiško. Europos didingumas slepiasi jos įvairume. Geografinis ir tautinis susiskaldymas sukūrė europietišką individualizmą. Europa yra neturtingiausias žemynas, tačiau savo natūralų neturtingumą nugalėjo užvaldymais ir išradimais. Pasaulis gali gyventi be Europos, bet Europa be pasaulio turi mirti. Europa, kuri prarado pasaulio valdymą, gali tačiau dar kartą vadovauti pasauliui, jeigu tikrai suras savo sielą, savo moralę ir išaiškins savo misiją. Šito tikslas negalima pasiekti nei politiniu, nei etiniu keliu, o tikrai ūkiniu, keliant produkciją panaikinti neturtui ir atgauti visapusišką tvirtumui, kuriame žmogus gali pasijusti žmogumi. Demokratija Europoje yra vienintelė apsauga prieš chaosą. Europinio gyvenimo atnaujinimas gali išeiti tik iš atskirų žmonių. Didysis Europos uždavinys yra pasidaryti Europa."

Kalergi tikslas yra sukurti Europos sąjungą, panašią į amerikiečių, išreikštą Monroe doktrinoje. Jo supratimu, Europa turi būti tampriai surišta ūkiniai, politiniai ir kultūriniai. Europos tragiškumas glūdi nebuvime bendruomeniškumo jausmo. Kaip nuolatinį pavyzdį Kalergi nurodo 125 metus išbandytą Panamerikos solidarumą ir bendruomenišką susipratimą. Kalergi manymu, tik vienas kraštas Europoje davė pavyzdį, kad Paneuropos idėja nėra utopija - tai Sveicarija.

Patsai grafas Coudenhove-Kalergi yra internacionalumo pavyzdys savo kilme ir turi giminaičių visuose Europos kraštuose. Jis apleido Austriją tuojuo po vokiečių įžengimo ir išvyko į New York'ą vesti Paneuropos seminaro ir tuo atkakliai siekti savo tikslo. 1947 m. Zenevoje sušaukė Paneuropos kongresą, kuriuo labai žavėjosi Churchill'is.

Savo kalboje apie Jungtines Europos Valstybes Churchill'is stato pavyzdžiu Sveicariją ir Europą apibūdina sekanciai: "Nevieningumas yra Europos tragedija, to kilniausio kontinento su aukšta kultūra, iš kur yra kilusios visos reikšmingosios vakarinių tautų rasės, krikščionių tikėjimo ir etikos šaltinis, vieta aukščiausios kultūros pradžios, meno, filosofijos ir mokslo seniausiais ir naujausiais laikais. Jeigu Europa, suprasdama savo bendrą paveldėjimą, kartą susijungtų, tai tas faktas įgalintų 300-400 milijonų žmonių gyventi praeities blizgėjime". Nupiešęs antrojo pasaulinio karo pasekmes, Churchill'is siūlo visoms Europos tautoms susivienyti į viršnacionalinę sąjungą Sveicarų pavyzdžiu: "We must build a kind of united states of Europe - mes turime kurti Jungtines Europos Valstybes".

Skirtingai Jungtines Europos Valstybes supranta Svedas S. Szeņde. ("Europäische Revolution"). Jis Europos tragediją mato nacionalizme, kuris paskutiniame šimtmety vis labiau skaldančiai veikia Europos tautas. "Valstybių nepriklausomybė yra utopija. Išeinant iš nacionalinio taško, niekuomet nėra teisingų sienų. Reikia atskirti tautą nuo valstybės, panaikinti valstybės suverenumą ir vietoj to sudaryti Europos federaciją, kuri remtųsi viena bendra idėja. Viena

kalba arba viena religija valstybėje yra viduramžių prietaras; tautinė laisvė yra tik tuomet įmanoma, kada tautiškas yra atskiro piliečio dalykas. Priklausomumas tautinei bendruomenei turi pasireikšti tik kalba ir kultūra, bet neturi būti politinis; taip pat tautinei valstybei neturi būti duodama jokių ūkinių, kultūrinių ar socialinių privilegijų". Tokių virš-nacionalinių valstybių pavyzdžiai autoriui yra Šveicarija ir USA su savotiška patriotizmo forma: piliečio lojalumu bendrai valstybei. Naujas valstybės supratimas, kad įvairios tautos gyventų vienoje valstybėje, sudarydamos vieną bendruomenės organizaciją, o tuomet kultūrą ir mokslą. Europos nacionalizmui ir šiandien yra erzinantis dalykas. Kai, galiausiai, paskutinė privilegija - tautinis nusistatymas - bus išjungtas, tuomet bus įmanoma Europos tautų organizacija.

Kitas balsas pasigirsta iš Prancūzijos. Jean Laffey aiškina savo pasirodžiusioje knygoje "L'Europe" tą pačią problemą kitoje šviesoje. "Pražūtis arba atsistatymas", - išvedžioja autorius. Galiausiai jis priima faktą, kad Europa, kuri iki šiol pasauliui vadovavo, šiandien pati viena net nebegali egzistuoti. Vietoj vokiečių pavojaus, kuris šimtmečius gręsė Europos taikai, jis iškelia slėpų problemą, kuri pasidarė aktuali, pabudus aziatiškoms tautoms, ir kurios didumo šiandien dar negalima įvertinti. "Mes esame viduryje europinės dramos: Europa, remdama tautų politiką, vykdo savižudybę. Per 50 metų geltonosios tautos bus pajėgios iškovoti ir uždėti pasauliui hegemoniją. Visoje politikoje turi būti atsižvelgiama į tą pavojų, ir mūsų tikslas turi būti rasti pastovų modus vivendi tarp trijų didžiųjų baltųjų rasių - Amerikos, Europos, Rusijos. Visa rodo, kad paskutinis baltųjų rasių ginčas yra neišvengiamas: Europa puola į pavojų būti išnaikinta". Europa galės išsaugoti ir toliau kurti vakarų kultūros tradicijas, tuomet, kai bus sukurtas stabilus ūkis ir europiečiams garantuotas pastovus gyvenimas. Jis siūlo susiaurinti atskirų valstybių suverenumą ir duoda praktiskų nurodymų Europos suvienijimo pravedimui. Pagrindė jis turi liberalistinį ūkį su daline valstybės kontrole. Siūlo įvesti vieną valiutą, vieną Europos banką ir vieną paštą, o taip pat ir vieną kariuomenę, visų kontinentų pasirašytos konvencijos pėmuose.

Max Barth socialdemokratų laikraštyje "Volk und Zeit" susižavėjęs rašo apie Europos Uniją. Ta ideja iškilo 1934 metais Šveicarijoje tarpe ir yra suglausta rašiniuose "Kampf um Europa" ir "Von der Eidgenossischen zur Europäischen Föderation". Autoriai yra H. Bauer ir H.G. Rietzel. Europos Unija yra siūloma tvarkyti trijų institucijų pagalba: 1. Valstybės Rūmų (Staatenkammer), 2. Tautų Rūmų (Völkerkammer) ir 3. Ūkio Tarybos (Wirtschaftsrat). Valstybių Rūmai turėtų būti sudaromi iš dalyvaujančių valstybių atstovų, Tautų Rūmai turėtų būti sudaromi iš geriausiųjų internacionalinės idėjos ir Europos vienybės kovotojų atskirose tautose rinkimo keliu. Europos ūkis turi būti atjungtas nuo ideologinių bei įvairių politinių europiečių pasireiškimų ir tvarkomas nepriklausomai Ūkio Tarybos, kuri turėtų susidaryti iš ūkinių sąjungų, kooperatyvų ir profesinių sąjungų atstovų. "Laisvo, privatkapitalistinio ūkio epocha Europoje turėtų būti galutinai užbaigta".

Visas vieningos Europos variacijas būtų galima suskirstyti į dvi grupes: vieną grupę sudaro idėjos Europą sukonsoliduoti prieš bolševizmo pavojų ar prieš rasinius antplūdžius, antrą - idėjos, išplaukiančios iš žmonių, nugalėjusių savyje nacionalizmo jausmą ir siekiančių garantuoti europiečių ateitį ir kūrybos galimybes, kurios yra labai pakirstos po paskutiniųjų 2 pasaulinių karų.

Šiuo momentu įvertinti vieningos Europos idėjas yra labai sunkus dalykas, nes kalbama apie žūtį arba būtį. Pirmosios grupės Paneuropos proklamatoriai - Kalergi, Churchill, J. Laffey - turi daug tiesos dėl grėsiančio bolševizmo pavojaus. Daug ką reikia ir reikės paaukoti tam pavojui nugalėti. Bet vistiek tos idėjos sudaro išpūdį siauro bato, prievarta užmauto ant kojos, kad a. saugoti ją nuo purvo.

Bet kokia bus tos kojos savijsauta? Ir ar nebus svajonė galimai greičiau tų varžtų atsikratyti? Iš Churchill'io ir Kalgari burhos jaučiamas naujas europinis nacionalizmas, kurio reiškėjos bus "kultūrą davusios" tautų rašės". Neginčytinas yra Vakarų Europos individualizmas, bet labai abejotinas jos solidarumas kitų, "ne taip reikšmingų" tautų atžvilgiu. Pats Churchill'is ne kartą turėjo progos atstovauti Europą ir solidarumo trokštančius mažuosius europiečius, bet pats yra buvęs ne labai solidarus. Be to, ir mūsų dabartinė padėtis yra geriausias europiečių solidarumo požymis. Dabartinė sunki Europos padėtis yra taip pat didelės dalies savo šeimos narių nustūmimo į raudonąją lavina priežastis. Be to, visuomet reikia atsiminti, kad Paneuropos skelbėjas, kaip Churchill'is, yra ortodoksiškas konservatorius ir visomis išgalėmis stengiasi išgelbėti Vak. Europoje skęstantį kapitalizmą.

Internacionalizmas yra priešingas nacionalizmui. Todėl daug gilesnį pagrindą turi vieningos Europos idėja, kurios tautiškumą apibrėžia kaip kultūrinį bruožą ir mėgina jį išjungti iš politinio gyvenimo. Tikrąjį internacionalizmą Europoje bus galima pasiekti tik tuomet, kai joje vyraus viena idėja, siekianti garantuoti žmogui laisvę, kaip teisinę, taip ir ekonominę. Internacionalizmas turi būti bendrasis to judėjimo bruožas. Švedas Szende ir "Europos Unija" yra žymiai arčiau prie natūralaus europinio internacionalumo. Bet "Europos Unijos" judėjime trūksta internacionalumo, kaip idėjos žmonių organizacijoje, ką pažymi Szende.

Socialdemokratų partija pirmoji yra prasitarusi apie Europos laisvų tautų federaciją karams išvengti ir žmonių gerbuviui garantuoti. Joje internacionalinė idėja yra laidas, vedą į Europos ir viso pasaulio internacionalinį bendradarbiavimą.

Kūrybiniai vienetai turi būti tautiniai. Tautos nariai turi paimti savo kontrolėn ūkinio gyvenimo tvarkymą ir kūrimą. Socializmo internacionalumo laidas ves ne tik į Europos, bet ir į viso pasaulio tarptautinį ūkio koordinavimą, nes socialdemokratų yra ne europinio internacionalistai, bet pasauliniai.

Socialdemokratų kuria vieningą Europą ne baimės apimti dėl kurių nors ekspansijų, ne Europos, kaip blizgančio žemyno, reprezentacijai bei vadovaujančiam vaidmeniui išlaikyti, bet tam, kad žmogus kiekvienoje tautoje būtų saugus, laisvas ir galėtų siekti bei kurti tai, kam jis yra pajėgus.

===oOo===

MŪSŲ PRAEITIS.

K. Bielinis.

(1896-1946 metai).

(Lietuvos Socialdemokratų Partijos veiklos duomenys).

2. Kokia būsena-tokia galvosena.

Panaikinus baudžiavą ir Lietuvoje žlungo baudžiavinė ūkiškoji sistema su jos privilegijuotais ir pavergtais luomais, tų luomų ūkiniais santykiais ir iš jų išplaukiančiais interesų priešingumais. Vietoje baudžiavinės ūkio sistemos įsivyravo laisvoji bei kapitalistinė ūkio sistema, išryškinusi naujus luomus bei visuomenines klases su kitokiais tų klasių gamybiniais ir visuomeniniais santykiais ir klasinių interesų priešingumais. Kadangi šituose ūkiškųjų sistemų pasikeitimuose atsirado nauji visuomeniniai susigrupavimai, t.y., gimė nauji visuomeniniai sluoksniai (klasės) su savitais interesais, prieštaravimais ir galvosena ir atsirado tų klasių savitų idėjų ir siekimų pasauliai, tad tenka kiek stabtelėti ties šių ūkiškųjų sistemų skirtumais ir pasikeitimų padariniais.

Baudžiavinio ūkio laikotarpy prekių gamyba rinkai ir plačiam vartojimui buvo aprėžta ir nežymi, - ji atitiko to laikotarpio visuomenės reikalavimus. Gryni pinigai, kaip prekių mainų tarpininkas ir mokejimo priemonė, nevaidino didelio vaidmens, nes prekų pasikeitime

ir mainuose gan didelį vaidmenį vis dar vaidino natūralūs prekių mainai, t.y., vieno daikto keitimas į kitą, todėl ši visuomeninio ūkio laikotarpį galima pavadinti lyg ir natūralaus ūkio laikotarpiu. Baudžiavinės gėdynės visuomeniniai santykiai buvo gan aiškus, nesusidėtingi ir nepainūs. Iš vienos pusės buvo neskaitlingi, bet tituluoti feodalai, gi iš kitos – vergai baudžiauninkai. Miestų gyventojų santykiuose vyravo įvairių amatų meisteriai, gamybos įrankių ir priemonių savininkai, iš kitos pusės – meisterio mokiniai ir "gizeliai", atiduoti visiškai meisterio nuožiurai. Taigi, visuomeniniai gamybiniai santykiai buvo visai aiškūs: pasaulietiškieji ir dvasiškieji feodalai iš vienos, baudžiauninkai ir gizeliai – iš kitos pusės. Pirmiesiems priklausė tų laikų gamybos priemonės, daiktai ir patys žmonės su "kūnu ir dūšia", gi antriesiems tekdavo tik tiek, kiek reikėjo, kad nuodėmingas žmogus, kaip darbo mulas, būtų gyvas, pajėgus dirbti ir gaminti gėrybes, reikalingas išlaikyti baudžiavinės gėdynės vadinamajai visuomenei. Luominių interesų priešingumai taipgi buvo aiškūs; jų priešingumai, nors ir dideli, bet buvo sėkmingai užtušuojami realiu feodalų žiaurumu žemėje ir Dievo bausmių po mirties baisumu ir rūstumu, skelbiamų iš sakyklių. Išnaudojamųjų ir skriaudžiamųjų sąmonė, kaip tas paukštis geležiniame narve, negalėjo krus-telėti ir kuo nors pasireikšti. Jie tik tuomet pasipurtindavo, kai baudžiavinė būseną pasidarydavo jiems nepakeliamą, ir jie gaivališkai sukildavo prieš įstatymais įteisintą ir dvasiškių palaimintą valdančiųjų tvarką. Bendroji išvada: baudžiavos ūkinė būseną, sukaustydama baudžiatvė žmogaus fizinę esybę, tuo pačiu buvo uždėjusi kietus apynasrius jo dvasiniam pasauliui ir galvosena.

Kapitalistinė bei laisvojo (liberalinio) ūkio sistema, (palyginus ją su baudžiavos laikais), išeidama iš savų interesų pasirėmė laisvu žmogumi, tik kitokiu būdu ji išnaudodama, šiuo požiūriu buvo revoliucinė. Ji aukštyn kojomis apvertė buvusią feodalinę ūkio sistemą, sudarė naujus visuomeninius susigrupavimus ir palaidojo baudžiatvė laikų mąstymo būdus, idėjas ir pasaulėžvalgas. Kapitalizmo požymiai: nevaržoma, laisva ir neapribota prekių gamyba laisvai rinkai; gryo pinigų, kaip prekių mainų priemonės, reikšmė pasidarė labai didelė; pagausėjusios ir patobulėjusios gamybos priemonės, įrankiai bei įrengimai priklauso atskiram kapitalistui, tų įrankių savininkui; laisvas žmogus, tik turimos darbo jėgos savininkas, virto laisva preke laisvoje rinkoje, kurią darbo davėjas perka pagal jos pasiūlą. Kapitalistinės gėdynės visuomeniniai gamybiniai santykiai pasidarė daug painesni ir sudėtingesni, jų interesų priešingumai labai dideli ir pasižymi savo aštrumu. Taip pasikeitus ūkio sistemai, turėjo pasikeisti mąstymo būdai ir atsirasti visai naujos idėjos ir idėjų sistemos.

Panaikinus baudžiavą, nuo 1861 metų ir Lietuvoje prasidėjo kapitalizmo gėdynė. Šioje gėdynėje žingsnis po žingsnio keitėsi visuomeniniai santykiai Lietuvoje ir formavosi nauji visuomeniniai sluoksniai, skirtingi savo ūkine padėtimi, interesais ir siekimais.

Dvarininkija, nors ir valdė didžiulius turtus (pav., Kauno gubernijoje neskaitlingiems dvarininkams ir bajorams priklausė maždaug tiek pat žemės, kiek jos buvo palikta šimtams tūkstančių ūkininkų), bet ūkiškuose santykiuose ji jau nebevaidino to vaidmens, kokį vaidindavo seniau. Be to, 1863 metų sukilimas nukraujino dvarininkiją politiškai ir morališkai. Muravjovo Koriko teroro metu dvarininkija neteko geriausių savo luomo atstovų ir tuo pačiu neteko pasitikėjimo savimi. Atskiri jos atstovai, kad išlaikytų savo pozicijas ir privilegijų liekanas, lankstėsi prieš carą ir jo pareigonus. Bajorija, begyvendama baudžiavos gėdynės dvasia, kultūriniai atsilikusi, atskilusi nuo tautos kamieno ir beveik jai svetima, ūkiškai atsilikusi, suglebusi ir įpratusi lėbauti, į naujos padėties ūkininką žiūrėjo kaip į vakarykštį baudžiauninką ir savo visumoj nesugebėjo sudaryti kontakto su kaimo pasiturinčiais sluoksniais, neturėjusiais bajoriško titulo.

Antrasis visuomeninis sluoksnis buvo ūkininkai. Ūkiškai dabar jie buvo laisvi, ir niekas šios jų veiklos netrukde ir nevaržė. Ūkininkas laisvai rinkai gamino maisto produktus ir žaliavas pramonei. Jei ūkininko ūkis buvo didesnis, ir jei jis savo šeimos rankomis jo apdirbti netęsėdavo, tada laisvai samdydavosi tiek pagalbinių darbininkų, kiek būdavo reikalinga. Kapitalizmo pradžioje, augant pramonei, prasidėjus miestuose didelėms namų statyboms ir betobulėjant susisiekimo priemonėms, žemės ūkio produktams konjunktūra buvo labai gera, tad stambesnieji ūkininkai greit pasijuto visai nepriklausomi, nes jų kišeniuose pinigų pavidale atsirado papildomų ir atliekamų vertybių, kurias jie galėjo taupyti visokiems savo nuosaviems reikalam. Daugiau pasiturintieji ūkininkai stengėsi turimojo valako (apie 20 ha) neskaldyti, bet rūpinosi valdomąjį plotą, kad ir mažais pirkimais, kiek padidinti. Taip pat pasituris ūkininkas stengėsi valdomąjį plotą neskaldyti į dalis paugėjusiems vaikams, bet rūpinosi viena, kitą vaiką išleisti į ponus, kitaip tarus, į kunigus, kad būtų sau nauda, Dievui garbė ir pagarba iš kaimynų pusės. Taigi, kapitalistinės gaudynės pradžioje ūkininkai buvo kitokios ūkinės padėties žmonės, su visai kitokiais ir savitais idealais ir siekimais. Šiuo požiūriu jie sudarė savitą, vidurinį mūsų visuomenės sluoksnį.

Kapitalistinė santvarka išryškino, kad ir neskaitlingą, bet savo padėtimi ryškų, žemės ūkio darbininkų sluoksnį: dvarų kumečių (ordinarininkų), samdomų bernų, mergų ir kt. samdinių. Šis sluoksnis pasiildydavo iš kaimo mažžemiais, sklypininkais ir bežemiais. Jo žmonės buvo ypatingai išnaudojami. Santykiai tarp dvaro ir kumetyno ilgesnį laiką buvo apgaubti baudžiaviniais papročiais, nes darbdavys-dvarininkas dvaro kumečiui vis dar buvo "visagalis ponas".

Miestuose, kur susimesdavo kapitalistinės gamybos įmonės, kur kūrėsi bankai ir kredito įstaigos, kur buvo tiesiamos modernaus susisiekimo linijos bei įrengiami uostai, ten kaip ant mielių augo ir žygiavo pirmyn kapitalizmas, nesustodamas ir nesidairydamas. Lietuvos miestai greit keitė savo išorinę išvaizdą ir gyventojų sudėtį. Mūsų didieji miestai, baudžiavos laikais buvę vadinamųjų "senmiesčių" ribose, kapitalizmui besivystant, sudarė naujus ir skaitlingus "naujamiesčius" ir priemiesčius, dešimteriopai padidėjo gyventojų skaičius ir užimamas žemės plotas. Nors Lietuvoje nebuvo sąlygų audringam kapitalizmo žygiui, bet Kaune įsikūrė didieji Smidto geležies apdirbimo fabrikai, Vilniuje ir Naujojoje Vilnioje, Siauliuose ir kt. miestuose išaugo aukšti fabriku kaminai. Be to, Vilnius pasidarė Lietuvos amatininkų centras: kurpių, siuvėjų, stalių ir kt. Miestuose augo statyba, tad paliai juos augo plytinių, kalkinių ir kt. statybos medžiagų gamyklų skaičius. Ypatingai Lietuvoje vystėsi odos pramonė: Siauliuose, Kriukiuose ir Smurgainiuose.

Darbo ir vargo žmonės, dirtusieji pramonėje, amatuose ir prekių paskirstyme, sudarė naują, kapitalistinės sistemos sukurtą, laisvu noru sumobilizuotą ir atėjusį į miestus darbo žmonių sluoksnį, kokio nepažino feodalinė gaudynė. Miestuose koncentravosi visos gamybos priemonės, steigėsi bankai ir žaliavų sandėliai, tad čia susimetė ir tasai sluoksnis bei visuomeninė klasė, kuriai šios gėrybės priklausė. Buržuaziniai miestų kvartalai ryškiai skyrėsi nuo priemiesčių, kur koncentravosi fabrikai, dirbtuvės ir skurdžios darbininkų lūšnos. Darbininkų klasės idealai ir siekimai eina iš tos klasės padėties kapitalistinėje ūkio sistemoje. Jei darbininkų klasė išryškino kilnius žmonių išlaisvinimo siekimus ir idealus ir tų idealų įgyvendinimo misiją pasiėmė ant savo pečių, tai irgi seka iš tos padėties, kurią ši klasė užėmė mūsų visuomenėje. Taip kapitalistinė ūkio sistema performavo visuomeninę atskirų kraštų sudėtį, išryškino naujas visuomenines klases su jų interesų priešingumais, susidariusiais iš tos būsenos, kokią atskira klasė užima gamyboje, ir kokia visuomeninio pelno dalis už dalyvavimą gamybos procese jai atitenka. Šitai atskiros klasės būsenai atitinka jos galvosena, minčių pasaulis bei ideologija. Jei kas tvirtina priešingai iš nežinojimo, tas klysta ir klaidina nežinančius, bet jei kas, visa tai žinodamas, daro savus aiškinimus ir gyvenime besireiškiančius

aiškius faktus vynioja į kazuistikos vata, tas sąmoningai apgaudinėja visuomenę.

3. Naujos ūkinės būsenos konkretūs idejiniai padariniai Lietuvoje.

Nagrinėjant pobaudžiavinių laikų naujai susidariusią visuomeninę struktūrą, tenka neišleisti iš akių vienos ypatingos aplinkybės, būdingos Rusijai, ypač Lietuvos sąlygoms. Vakarų Europoje feodalinė santvarka buvo revoliucijos pašalinta ir nušluota jėgos pagelba. Tretysis luomas jėga įgyvendino demokratinę santvarką ir tuo įgalino plačiasias masės neveržomai organizuotis, naudotis spaudos ir žodžio laisvė. Didžiosios Prancūzų Revoliucijos proklamautos demokratinės laisvės sukilusios reakcijos ne kartą būdavo naikinamos, tad dėl jų įgyvendinimo daugiau kaip šimtmetį tęsėsi neatlaidžios kovos, pereidamos į atvirą revoliucijos formą, pavyzdžiui 1830, 1848 ir net 1918 metų revoliucijos. Vakaruose šitų sąlygų dėka plačiosios masės gyveno daug laisviau. Rusijoje to nebuvo. Čia baudžiavą paminatino iš viršaus, tad centrinė šalies valdžia pasiliko nepaliesta reakcinių feodalių rankose su vienvaldžiu caru priešaky. Rusijoje, panaikinus baudžiavą, niekas nedrįso pagalvoti apie kokias nors laisvės ir demokratinės institucijas - čia viešpatavo "Dievo pateptiniai" ir vienvaldis caras, remiamas pravoslavų bažnyčios hierarchų, apsuptas puošnaus dvaro, sudaryto iš kilmingųjų dvarininkų ir jiems labai artimų gailvalų.

Lietuvoje ši reakcija buvo kur kas žiauresnė. Mūsų krašte rusiškoji okupacija vis dar atsirūgdavo Muravjovo Keriko priemonėmis ir eidavo jo nustatytąja kryptimi, siekusia kerąti už 1863 metų sukilimą. Lietuva buvo numatyta sparčiai surusinti ir suprovoslavinti. Lietuviškos spaudos uždraudimas buvo toks žiaurus, kad administracija bausdavo už lietuviškos, lotynų raidėmis spausdintos, maldaknygės laikymą. Spaudos draudimas lietuviams neturėjo ir neturi pavyzdžio pasaulyje. Neskaitlingos pradžios mokyklos buvo visai rusiškos, mokyklai vadovavęs mokytojas dažnai eidavo žandaro antrininko pareigas. Slaptas lietuviško rašto mokymas, kad ir prie motinos ratelio, buvo laikomas valstybiniu nusižengimu. Vidurinių mokyklų, gimnazijų ir realinių, buvo vos kelios, o specialiųjų mokyklų visai nebuvo. Tai buvo daroma trukdyti ir stabdyti lietuviškosios inteligentijos susidarymui. Baigusieji gimnazijas ir aukštąsias mokyklas, negalėdavo pasilikti savo krašte, nes jie, kaip vietos žmonės ir "katalikai", čia jokios nei valdiškos, nei visuomeninės vietos užimti negalėjo; jiems tekdavo gabintis į Rusijos gilumą ir tenai žūti savo tautai ir savam kraštui.

Ūkinis Lietuvos gyvenimas taipgi buvo kietai varžomas. Žemės pirkimas vietos gyventojams buvo ypatingai suvaržytas. Šio krašto gyventojas galėjo pirkti ne daugiau kaip 60 ha žemės. Tokios pat varžančios taisyklės veikė įmonėms steigti ir kuriuo kitu verslu verstis. Valstybinis žemės bankas atydziai sekė smunkančių bajorų ūkius, juos supirkinėjo ir dalino rusams atėjūnams; taip buvo vykdoma Lietuvos kolonizacija. Prie viso to reikia pridėti dar ir tai, kad specialių geležinkelio tarifų dėka Rusijos javai numušdavo Lietuvos javų - rugių, kviečių ir kt. - kainas, ir taip buvo bankrutinami visi Lietuvos ūkininkai. Apie agronominę pagalbą Lietuvai nedrąsu būdavo sapnuoti, tad viskas buvo daroma taip, kad varžytų vietos ūkinį gyvenimą, neduodant jam pakilti.

Prie to kas pasakyta, pridėkita dar tai, kad visame krašte nebuvo jokios visuomeninės veiklos žymės ir pėdsako. Nebuvo nei visuomeninių susibūrimų, nei organizacijų. Nebuvo bendrų visiems gyventojams vietos savivaldybių. Lietuvoje valstiams priklausė tik ūkininkai. Bajorai ir miestelėnai turėjo savas luominės valdybas ir susirinkimus, taigi, ir vietos savivaldybės buvo luominės. Valstiai buvo visiškai specialaus valdžios agento priežiūroje. Valstiai buvo tik tam, kad atliktų kanceliarines pareigas vietose ir padėtų aukštesnėms biurokra-

tinėms įstaigoms, taigi, Lietuva gėturėjo net valsčių savivaldybių. Rusijoje, panaikinus baudžiavą, kad ir cenzinės, bet buvo sudarytos didesnės teritorijos, apimančios apskričių ir gubernijų žemietijas (savivaldybes), kurios rūpinosi platesnių masių sveikatingumu, kultūros kėlimu, šėlpa, kelių, taisyms ir pan. reikalais.

Praėjus 1905 metų revoliucijai ir išsigalėjus reakcijai, Rusijos Valstybės Dūma 1910-1912 metų laikotarpyje svarstė įstatymą apie apskričių ir gubernijų savivaldybių (žemietijų) įgyvendinimą Vitebsko, Minsko ir kt. Vakarų gubernijose, bet apie žemietijų įgyvendinimą Lietuvos gubernijose Rusijos Dūmos atstovai nekėlė balso, o caro biurokratai nesidrovėdavo viešai pripažinti, kad Lietuvoje ir Lenkijoje tokios vietos savivaldybės neįgyvendintinos tik todėl, kad vietos gyventojai—"inorodcai"—laimėtų rinkimus, gubernijų ir apskričių savivaldybėse turėtų savo rankose daugumą ir jas valdyti, o tai šitų kraštų rusintojams ir provoslavintojams buvo nepriimtina. Šitos Lietuvoje buvusios išimtinės padėties skaitytojas neprivalo užmiršti, jei jis nori turėti tikrą buvusios padėties vaizdą.

Ir vis tik, nežiūrint tokių žiaurių ir reakcingų Lietuvos žmonių gyvenimo sąlygų, visko užgniaužti neįstengė ir nesugebėjo nei specialiai įgaliotas caro pareigūnas, nei gerai dresiruotas to režimo žandaras. Kapitalistinis ūkis nesustabdomai žengė pirmyn ir pirmyn. Žymi ūkininkų dalis, išėjusi iš baudžiavos, susmulkėjo ir tapo mažamečiais. Antroji iš baudžiavos išėjusi karta davė didžiules mases emigrantų į Ameriką, Angliją, Rusijos pramonės centrus ir dalinai į Lietuvos miestus. Kapitalizmas ardė kaimą ir proletarizavo dalį jo gyventojų. Šio proceso, kad ir būtų norėjęs, niekas sulaikyti negalėjo, nes tai buvo natūralus besaugančio kapitalizmo kelias.

Patekusi į miestus tūli mūsų krašto žmonės panorą būti laisvi ir apsisprendę tautiniai, nes jie čia susitikdavo su kitų tautų nacionaliai sąmoningais žmonėmis, nors lietuviai emigrantai dažnai tautybę vis dar identifikuodavo su tikyba ir vadindavo save "katalikais", bet ne lietuviais. Šitokią nusistatymą lietuviškosios masės iškiepyjo sulenkėjusi Lietuvos kunigija, bažnyčią panaudodama nutautinimo tikslams.

1881 metais Rygoje buvo įsteigta "Aušros" draugystė, oficialiai vadinama "Dainavos draugystė "Aušra". Mintis šitokią draugystę įsteigti turėjo kilti keli metai anksčiau, nes jos pasirašimui reikėjo sugaišti nemažai laiko. Rygiškės "Aušros" įsteigėjai buvo Juozas Miliauskas-Miglovara, Rygos viešosios policijos kvartalinis (okoločonas) prižiūrėtojas, kiek vėliau laikraščio "Aušra" bendradarbis ir buvęs 1863 metų sukilimo dalyvis, ir prekybininkas Antanas Simoliūnas, gyvenęs Rygos priemiestyje Binenhofe (Eišių muizėje). Tuo laiku Rygoje susipratusių lietuvių buvo labai mažai, tad "Aušros" sumanytojams teko parinkti parašus latvių ir sulenkėjusių lietuvių tarpe. Kai 1881 metais valdžia patenkino stoigėjų prašymą, latviai nuo jos atsimetė, bet lenkuojantieji užvaldė šią draugiją, kuri kiek vėliau vadindavosi "Lenkų draugija "Aušra", mat, valdžios įstaigos nesutiko pakeisti draugijos vardą.

Pobaudžiavinėj gadynėj dalis ūkininkų medžiaginiai sustiprėjo ir jautėsi pajėgūs užimti gyvenime plačiau vietos. Siekdami lengvesnių gyvenimo sąlygų bent savo vaikams, pajėgesni ūkininkai pradėjo leisti savo vaikus į mokyklą, dažniausiai tam, kad iš jų išeitų kunigai. Bet besimokinęs jaunimas be visuomet sekė tėvų pagėidavimus ir, nors ir su didžiausiomis tragedijomis, patekdavo į aukštąsias mokyklas ir jas baigėdavo. Praslinkus dvidešimčiai metų nuo baudžiavos panaikinimo, naujosios ūkinės sąlygos jau spėjo iškelti pirmuosius, aukštuosius mokslus bebaigiančius, iš lietuviškojo kaimo kilusius inteligentus. Nors tie pirmieji "muzikiškos" kilmės inteligentai buvo labai neskaitlingi, bet iš jų tarpo išsiskyrė vienas kitas aktingų palinkimų ir neišglebusios dvasios vyras, neatsižadėjęs savo kaimiškos kilmės ir nepanorėjęs pakeisti savąjį kraštą į šaltas vietas tolimojoje Rusijoje. Maža to, tie neskaitlingi gyveno nusistatymais, atitinkančiais tam kaimo sluoksniui, iš kurio jie buvo kilę. Be to, jie jautėsi esą lietuviai.

priklausą tautai su didele praeitimi; pamatė, kad toji tauta merdi, ir juo tolyn, tuo mažyn eina jos gyvenamasis plotas, kad visi kilmingieji mokina neapkęsti tos tautos kalbos ir viešai niekina ją bei ignoruoja. Kaimiškiesiems Lietuviškos kilmės šviesuoliams visa tai krito į akį, tad juose pirmoj cilėj gimė nesudėtinga mintis gellėti savąją kalbą, jos neignoruoti ir nesigėdyti, kaip tai anais laikais buvo įprasta. Neskaitlingose pasaulietiškus universitetų mokslus einančioje jaunuomenėje gimė mintis ginti savąją kalbą viešu žodžiu. To pasėkoje 1883 metais kovo mėnesį Tilžėje pasirodė "Aušra", kuri ryžosi šias mintis realizuoti.

"Aušra" propagavo tik tautiškąjį susipratimą ir skleidė savo kalbos meilės mintį. Ji neiškelė tautiško atgimimo programos, nes pavieniai, ant vienos rankos pirštų suskaitomi aušrininkai prie geriausių norų negalėjo to padaryti. Tuo labiau ji nekėlė mūsų krašto ūkiniu klausimų ir politinės problemos. "Aušros" kūrėjai, bent vienas iš jų Jonas Šliupas - turėjo lėgti į užsienį - taip pavojingas jis buvo caro režimui su savo nekalto turinio tautiško atgimimo mintimis ir siekimais. Ir dr. Jonas Basanavičius bevelijo apsigyventi užsieny, kad savo etnografiškomis studijomis nekristų į akį caro žandarui.

Taigi naujoji kapitalistinio ūkio ir visuomeninių santykių būsena, pakeitusi sukempėjusį feodalizmą ir pašalinusi jo sustingusias formas, Lietuvos ūkininkų luomą pastatė į naujas laisvas gamybiškas sąlygas, nevaržančias šio luomo ūkiškosios veiklos, kas savo keliu įgalino šį luomą ūkiškai atkusti ir iš savo tarpo išryškinti lietuvių tautos nacionalinio atgimimo pradinių ir pirmuosius šio atgimimo kovotojus.

Tuo laiku Lietuviškojo kaimo gyvenimo sąlygos buvo dar tokios, kad laukti iš jo neskaitlingų minčių reiškėjų platesnio tautos reikalų supratimo nebuvo pagrindo. Nors kaimo sluoksniai buvo pasiruošę priimti tautiško susipratimo mintis, tačiau persiėmimas jomis dėl spaudos draudimo, mokyklų nebuvimo, tautiškai susipratusių neskaitlingumo ir caro režimo kietos reakcijosėjo labai lėtai. Nebuvo priemonių, kad tautiškasis atgimimas sparčiai žengtų ir iškilę liūpsnomis prasiveržtų į plačią viešumą ir nušviestų tolimesnius lietuvių tautos kelius.

"Aušrai" sustojus, pasaulietiškieji aušrininkai pradėjo leisti "Varpą", kuris iki 1902 metų pabaigos, t.y. iki Lietuvos Demokratų programos projekto jo skiltyse paskelbimo neturėjo ryškios ir aiškiai suformuluotos politinės programos, nors varpininkai ir "Varpas" ir toliau rėmėsi kaimiškais sluoksniais, laikėsi pažangios ir demokratiškos linijos, ir jo skiltyse dažnai tilpdavo diskusijos pasauliečių niais klausimais.

Maždaug tuo pačiu metu ir katalikiškoj Lietuvos dvasiškiejy prasidėjo rugimas. Nors po baudžiavos panaikinimo dvasiškių tarpe dominavo kunigai, išėję ne iš bajorų luomo, bet dvasiškosios hierarchijos viršūnės buvo dar poniškos, orientavosi į dvarą, rėmė dvarininkų aspiracijas, derinosi prie dvaro vedamos politikos, palaikydavo klebonijoje ir, kur galima, net bažnyčiose propaguodamos lenkų kalbą. Dvasininkai buvo klusnūs "Dievo patęptajai" caro valdžiai bei jos skirtiesiems vietininkams. Šitoki nusistatymą klierikams skiepyjo seminarija, gi ją baigusiams kunigams tą patį diktavo gyvenimo realybė. Į gyvenimą išėjusieji pobaudžiavinės gadinės jaunieji kunigai, kaip kilusieji iš šiaudinės ūkininko pastogės, negalėjo užmiršti kaimiškųjų papročių ir ypatingosios kaimo busenos, stengėsi pirmon galvon išvyti iš klebonijos lenkų kalbą. Pradžioje dvasiškai vyriausybei tos rūšies kunigai buvo visai nepriimtini, bet tokių kunigų radosi vis daugiau ir daugiau, tad ir dvasiškoji vyriausybė turėjo nusileisti.

Pradžioje jaunuosius kunigus lyg ir tenkino "Aušra" ir net "Varpas", bet tai buvo tik pačioje pradžioje. Kunigai, kaip atskiros profesijos žmonės su specifiniais padėtiniais ir tampriai susieti su bažnyčios bendrąja ir dominuojančia tų laikų liandėje būkle, negalėjo

nepastebėti, kad varpininkuose vyrauja lyg ir "raguotojų" apsisėsti žmonės, su kuriais bažnyčiai nepakeliui, nes teks kunigų su liberaliais bendravimas galėjo sumažinti tos šakos atsparumą, ant kurios rymojo kunigijos, kaip kastos, medžiaginė gerovė. Lietuviškai galvojantieji kunigai nuo 1890 metų Tilžėje pradėjo leisti klerikalinę "Apžvalgą", paskiriant joje pirmą vietą religiniams klausimams ir religijos gynimo reikalui. Apžvalgiečiai itariamai traktavo "Varpą" ir visus kitus jų leidinius, mat, jie buvo "bedievių" leidžiami. Kleras jautė, kad varpininkai tai žmonės, kurie savo noru neis ir nelaikys kontakto su dvarininkais.

Klero leidžiamieji raštai taipgi buvo hevisuomeniniai politinio akiračio ir be jokių tuo požiūriu gairių. Lietuvos klero medžiaginė būklė buvo gera ir aprūpinta, tad pyktis su režimu nebuvo jokio apčiuopiamo pagrindo. Kita vertus, bendras kunigų išsilavinimas buvo menkas ir visuomeniniai akiračiai siauruteliai; tik gerokai vėliau ši būklė kiek keitėsi.

Visai kitokią apimtį ir kryptį įgavo beaugančio kapitalizmo sąlygose Lietuvos miestieškųjų ir darbininkiškųjų sluoksnių idejinis formavimasis. Jau buvo minėta, kaip greit. a augo Lietuvos miestai ir jų gyventojų skaičius, kaip ūmai juose augo įvairios dirbtuvės, koncentruoti amatai ir verslai. Pirmykštis kapitalizmas savo apetitui pasipelnęti nestatė ir nematė jokių ribų, jo rajumo nevaržė "nei Dievas, nei caras, nei didvyris", mat, buvo laisvė visiems pelnytis ir turtėti, tad turtėjo visi tie, kurie savo rankose turėjo bet kokias turtėjimo priemones ir galimybes. Šiuo metu daugelis ir žino, o kai kas ir gerai supranta, kad paskiri žmonės kapitalus susikrauna ir valdo ne iš Kauko malonės ir ne iš Dievo duosnumo, bet iš to, kad paskiri asmenys bei jų grupės, valdydamos gamybos įrankius ir išnaudojamos savo artimo, tokio pat žmogaus darbą, pasisavina to darbo sukurtąsias viršvertybes ir iš to lobsta, didindami savo kapitalus ir turtą vargstančiųjų ir skurstančiųjų sąskaiton. Pirmykščio kapitalizmo gadynėje, kuomet išnaudojamais dar nemokėjo savo reikalų pats apginti, išnaudojimas buvo toks didelis ir beribis, kad šių dienų žmogui atrodo neįtikėtinas. Vairai ir moterys dulkėtose ir drėgnose patalpose dirbdavo po 16 valandų parą. Užmokestis už darbą buvo toks, kad dirbantysis nenumirtų badu, bet jei ir numirtų, proletarizuojantis kaimas darbo jėgą patiekdavo pakankamai. Darbininkų gyvenamosios lūšnos buvo blogos, tad ir likusios poilsio valandos praeidavo dar piktesnėse sąlygose.

Kapitalistinėje santvarkoje gimęs luomas-darbininkų klasė nors skaičiumi skaitlinga, bet dėl sąmoningumo ir organizuotumo stokos buvo tokia silpna, kad priešintis išnaudojimui negalėjo ir nesugebėjo. Liberališkosios visuomenės sluoksniai išnaudojamųjų darbo ir gyvenimo sąlygų nei matyti nei suprasti nenorėjo, nors Didžiosios Revoliucijos "laisvės, lygybės ir brolybės" šūkiai tai visuomenei buvo žinomi. Kai kas iš liberalų tokią būklę teisindami tuo, kad dabar "esanti laisvė niekas feodalinio bizūno nenaudojė, sąmoningai užmiršdavo prisiminti likusius "brolybės ir lygybės" šūkių; pastarieji prieštaravo kapitalistiniam liberalizmui. Tos klaidios dirbančiųjų būklės nematė ir nenorėjo matyti Dievo žodžio ir Evangelijų skelbėjai. Šią būklę literatūroje dokumentavo 1946 m. miręs vokiečių rašytojas G.Hauptmann'as, pavaizdavęs "Audėjuose" Silezijos audėjų gyvenimą ir sukilimą. Vėliau (vyras ir žmona) rašė apie darbo klasės būtį Anglijoje ir kt. Šiaip gi, Olimpu dievai laimino esamą žemėje liberalinio išnaudojimo tvarką, o Parnaso muzos poetų ir rašytojų lūpomis dėlijo odes buržuaziniams papročiams ir aukso veršio gadynei. Šitokios idėjos atitiko kapitalizmo socialbūsenai. Nenuostabu, kad po pagrindinių kapitalizmo studijų Anglijoje, K.Marksas, išsifravęs užburtašias kapitalizmo paslaptis, tarė: "Darbo klasės išsilaisvinimas yra jos pačios reikalas". Si ir daugelis kitų jo tiesų, griausmų praskambėjusių Vak.Europoje, praeito šimtmečio pabaigoj rado atgarsį Lietuvoje. Lietuvos miestuose besiformuojanti samdomo ir išnaudojamo darbo klasė išryškino visišką žmogaus išlaisvinimo siekimus:

nuo medžiaginio skurdo, politinės nelaisvės ir nacionalinio gujimo ir paniekinimo. Toje klasėje rado prieglobstį socialinės demokratijos ideologija, į viešumą išėjusi Lietuviškosios Socialdemokratijos vardu ne palaidai, bet besirikiuodama į Socialdemokratų Partijos kovos grandis ir būrius. Jei Lietuvos kaimas pradėjo ir gan ilgai be aiškos programos ir gairių tęsė kovą už nacionalinį atbudimą, miestų proletarai iš karto išėjo su rašytąja programa, nustatyta kovos taktika ir suplanuota kovos organizacija. Norint įveikti išnaudotojus, Lietuvos darbininkija turėjo išsilaivinti politiškai, todėl Lietuviškosios Socialdemokratijos politinėje programoje pirmuoju punktu eina federacijos ryšiais susietos su kaimynų kraštais Nepriklausomos Lietuvos reikalavimas. Šis reikalavimas iškelia aikštėn Lietuvos Valstybingumo atstatymą. Kovą už tą valstybingumą ir teisę lietuvių tautai apsispręsti pirmuose tos kovos dešimtmėčiuose neginčijamai priklauso Lietuvos Socialdemokratijai ir darbininkijai.

Tokios yra Lietuvos politinio ir tautinio atgimimo paralelės ir išryškėjusios idėjos bei siekimai ūkiškųjų ir gamybinių santykių pasikeitimų pasėkoje.

===000===

PASAULĖŽIŪRA IR POLITIKA.

Šiandien pasaulinėje ir mūsų pačių spaudoje vis daugiau pasigirsta balsų, kad nepakenčiamo politinio dviveidiškumo ir diplomatinės apgaulės priežastis esanti konsekventiškas pasaulėžiūrinės politikos pravedimas, naudojantis visiems žinomu machiaveliniu metodu, kad tikslas pateisina priemones. Kad tai yra nesuderinama su pagrindiniais demokratijos dėsniais, visiems turėtų būti aišku. Kyla klausimas, koks turėtų būti santykis pasaulėžiūros su politika, kad nebūtų prasilenkta su pagrindiniais žmogaus laisvės dėsniais, išreikštais demokratijos sąvokoje. Prieš absakant į šį klausimą, tektų išsiaiškinti pasaulėžiūros ir politikos sąvokas ir jų santykį su žmogaus veikla.

Nagrinėdami žmogaus veiklą, lengvai išskirsime praktinę ir teorinę veiklą. Žmogus, santykiaudamas su savimi pačiu arba su Dievu, kūrė pasaulėžiūrą, stengdamasis atsakyti į klausimą savo gyvenimo prasmės atžvilgiu. Žmogus, santykiaudamas su daiktais ir gamta, stengdamasis pažinti paties daikto ir gamtos dėsnius, kūrė mokslą. Mokslas yra proto pagelba organizuotas pažinimas. Taigi, faktiškai žmogaus teorinės veiklos pagrindą sudaro pasaulėžiūra ir mokslas. Teorinės žmogaus veiklos atžvilgiu pasaulėžiūra sudaro reliatyviai subjektyvią žmogaus tiesą, o mokslas - reliatyviai objektyvią. Iš to būtų galima daryti išvadą, kad, kiek yra žmonių, tiek galėtų būti pasaulėžiūrų, o mokslinė tiesa yra visų daugiau ar mažiau priimtina.

Praktinę žmogaus veiklą galima būtų suskirstyti į tris pagrindines grupes: religinę žmogaus veiklą, kuri reiškiasi per konfesijas, estetinę žmogaus veiklą, kuri reiškiasi per meną ir etinę žmogaus veiklą, kuri reiškiasi per darbą.

Žmonės, norėdami per darbą vienas kitam padėti arba apginti savo interesus, buriasi į bendruomenes, formuoja valstybes, politikuoja. Politike yra praktinė žmogaus veikla tikslu veikti į visuomeninio gyvenimo formavimąsi, t.y. vykdomąją valdžią, teisinę santvarką, ūkinį bei socialinį susitvarkymą ir kultūrinį gyvenimą.

Iš pasakyto aiškėja, kad pasaulėžiūra daugiau sudaro žmogaus veiklos teorinę pusę, ir apima dvasinį žmogaus gyvenimą, o politika sudaro daugiau praktinę žmogaus veiklos pusę ir apima žmogaus medžiaginį, t.y., techniskąjį, ūkinį bei socialinį gyvenimą.

Atrodo, kad taip, kaip negalima būtų atskirti žmogaus teorinės nuo jo praktinės veiklos, taip sunku būtų skirti pasaulėžiūrą nuo politikos. Pasaulėžiūros su politika sujungimas veda prie surišimo dvasinio su medžiaginiu pasauliu, o tokiu atveju praktiškai medžiaginis pasaulis paims persvarą, o dvasinis pasaulis, pasaulėžiūra, virs tiktai tiktai priemone medžiaginėms vertybėms laimėti, o žmogus pats virs iš laisvos kultūrinės vertybės įbankiu aukščiau minėtiems tikslams siekti. Tuo būdu, sujungus pasaulėžiūrą su politika, žmogus per pasaulėžiūrą bus paaukojamas kurios nors žmonių grupės, dažniausiai pasaulėžiūrinės politinės partijos, medžiaginiams interesams. Praktikoje mes tai ir matome pasireiškiant kapitalizmu įvairiose diktatūrinėse formose, kaip jis, prisidengęs įvairiausių pasaulėžiūrų skraiste, varo savo imperijalistinę politiką, pav.: Hitlerio nacionalsocializmas, prisidengęs Rosenbergo tautiniai-materialistine pasaulėžiūra, Stalino bolševizmas, prisidengęs Feuerbacho-Plechano materialistine pasaulėžiūra ir Salazaro klerikalinis fašizmas Portugalijoje, prisidengęs krikščioniškai-katalikiška pasaulėžiūra. Jeigu pasaulėžiūros panaudojimas medžiaginiams tikslams siekti būtų biaurus ir visai nepriimtinas, tai politikos panaudojimas pasaulėžiūriniam tikslams siekti yra, visgi, naudojamas. Antruoju keliu kaip tik naudojasi kai kurios konfesijos, bet argi antrasis kelias nėra lygiai taip pat atmestinas, kaip pirmasis? Jeigu pirmuoju atveju žmogus per pasaulėžiūrą virsta politikos įrankiu, tai antruoju atveju per politiką-pasaulėžiūros, faktiškai, vienos kurios nors konfesinės grupės, įrankiu. Matome, kad teorijoje atrodęs nuoseklus pasaulėžiūros su politika sujungimas praktikoje veda prie vienos persvaros ir antrosios padarymo tiktai pirmosios priemone. Kadangi politika negali būti atstovaujama vieno žmogaus, o tiktai žmonių grupės, tai, sujungus politiką su pasaulėžiūra, žmogus virsta priemone kito žmogaus interesams siekti, o tai nebesuderinama su demokratiniu principu.

Aiškėja, kad atrodęs teoriškai neįmanomas pasaulėžiūros nuo politikos atskyrimas praktikoje veda prie diktatūros, o tai leidžia klausti, ar tiesa, kad teoriškai pasaulėžiūros nuo politikos atskyrimas yra neįmanomas.

Sprendžiant šį klausimą, vėl teks sugrįžti prie žmogaus ir panagrinėti jį iš žmogaus praktinės veiklos pusės. Žmogus santykinai su Dievu, kurdamas religiją, su pasauliu – kurdamas filosofiją, meną ir mokslą, su kitu žmogumi – kurdamas etiką ir per visuomenę su valstybe – politikuoamas. Filosofija, religija, menas ir dalinai mokslas sudaro asmeninę žmogaus veiklos sritį, šeima – asmeniniai socialiniai, visuomenė ir valstybė – socialiniai-politinę sritį. Kaip negalima būtų išivaizduoti religijos be pasaulėžiūros ir meno be jo kūrėjo, taip negalima išivaizduoti politikos be pagrindinių dėsnių žmonių tarpusavio santykiams normuoti, t.y., etikos. Jeigu žmogaus religinės-konfesinės veiklos teorinę bazę sudaro pasaulėžiūra, tai žmogaus visuomeniniai-valstybinės, politinės veiklos teorinį pagrindą sudaro etika. Politika, atrodo, turėtų būti tiek surišta su pasaulėžiūra, kiek būtų pasaulėžiūriškai apspręsta etika. Kadangi etika nėra kurio nors vieno žmogaus, bet žmonių tarpusavio santykiavimo išvada, negalima risti etikos su kuria nors viena pasaulėžiūra ir daryti ją privalomą įvairių pasaulėžiūrų žmonėms. Kad tai yra nesuderinama su demokratiniais principais, netenka nė kalbėti. Tuo labiau ši problema nustoja vertės, kada vakarų pasaulis savo etiką grindžia humanizmu, kuris yra Europą veikusių etikų sintezė. Dėl to negali būti nei ateistinio, nei teistinio, nei materialistinio humanizmo, nes humanizmas nėra religija, bet etinių normų suma žmogaus santykiui su žmogumi nustatyti.

Atskyrę etiką nuo pasaulėžiūros, tuo pačiu atskirsime pasaulėžiūrą nuo politikos ir galime drąsiai atsakyti į pirmiau pastatytą klausimą, kad ne tik kad nėra įmanoma, bet reikia būtinai skirti pasaulėžiūrą nuo politikos, norint neprasižengti su griežtai

demokratinio principu, kad nė žmogus pasaulėžiūrai, bet pasaulė-
žiūra žmogui.

Atskyrus pasaulėžiūrą nuo politikos, kyla klausimas, koks
yra santykis pasaulėžiūros ir politikos su kultūra.

Jeigu religiją žmogus kuria santykyje su transcendencija,
tai kultūrą jis kuria santykyje su pasauliu, t.y.: filosofiją-san-
tykiaudamas pats su savimi (Sokratas: "pažink pats save"); kalbą,
papročius ir kt. visuomenines vertybes - santykiaudamas su kitu
žmogumi, meną - išreiškdamas per medžiagą savo aukštesnius pergy-
venimus; mokslą - sekdamas daiktų ir gamtos dėsnius ir juos ats-
pėdamas; techniką - organizuodamas gamtą ir pajungdamas savo ūki-
nių interesų labui.

Jeigu žmogaus kūrybą galima suskirstyti į dvasinių ir me-
džiaginių vertybių kūrimą, tai ir pati kultūra skirstoma į dvi
pagrindines dalis: dvasinę kultūrą arba kultūrą siaurąja žodžio
prasme ir medžiaginę kultūrą arba civilizaciją.

Kultūra siaurąja žodžio prasme apima žmogaus dvasinį gyveni-
mą: filosofiją, meną, mokslą ir dvasines vertybes, kylančias iš
žmonių tarpusavio santykiavimo, kaip kalbą, papročius ir t.t.

Civilizacija apima žmogaus pastangas technikos pagelba
organizuoti gamtą, kuriant naudingas ūkines vertybes, kurios reika-
lingos užtikrinti jo egzistencijai.

Jeigu filosofija yra negalima be pasaulėžiūros, tai menas-
be žmogaus, o civilizacija - be mokslo. Taigi kultūros siaurąja
žodžio prasme pagrindą, išskyrus meną, mokslą, kalbą ir papročius,
sudaro pasaulėžiūra, o politikos pagrindą sudaro mokslas ir civili-
zacija.

Padalinę kultūrą į kultūrą siaurąja žodžio prasme ir
civilizaciją, galime drąsiai atsakyti, į iškeltą klausimą, jog
kultūra yra jau savaime suskilusi į daugiau dvasinę-pasaulėžiūri-
nę ir daugiau medžiaginę-politinę dalį. Jeigu pasaulėžiūrą nuo
politikos reikia skirti pilnai, tai kultūrą nuo politikos tik dali-
nai, tai yra tiek, kiek ji atstovauja filosofiją ir meną, tuo tar-
pu mokslas, civilizacija ir visa, kas išplaukia iš žmonių tarpu-
savio santykiavimo, yra neatskiriamai surišta su politika.

Šiandien gyvenant technikos epochoje, mokslas vis tampriau
susiriša su politika, o tai yra pavojinga pasaulėžiūrai, bet taip
pat ir priešingai - pasaulėžiūra, kaip kad parodė praėjusi kultū-
rinė epocha, gali nustelbti mokslą. Tačiau tai gali įvykti tik
tampriai sujungus pasaulėžiūrą su politika. Nepasaulėžiūrinė poli-
tika kaip tik sudaro mokslui galimai geresnes sąlygas tarpti,
žmogui užtikrina pasaulėžiūrinę laisvę.

Baigdamas, atrodo, galėsiu tvirtinti, kad nuoseklus atsky-
rimas pasaulėžiūros nuo politikos yra viena iš svarbiausių demo-
kratijos sąlygų. Kaip tai politiškai turėtų būti įgyvendinta
valstybėje, paliksime panagrinėti kitam kartui.

J.Valaitis.

=====0=====

TEORINIAI SOCIALIZMO PAGRINDAI.

II.

Mūsų požiūris į dialektinį ir istorinį materializmą
bei mokslinį socializmą.

Mes į materializmą žiūrim kaip į filosofinę pažiūrą, kuri
savo svarbiausių tikslų laiko tiesos ir tikrovės pažinimą ir kuri
ginčija antgamtinių būtybių ir transcendentinių idėjų buvimą.
Kai Marksas sako: "Mūsų idealu yra žmonių galvose pakeista materialu",
mes tai suprantame ne kaip kokią neklaidingumo pasireiškimą, o

tik kaip filosofinę pažiūrą, kuri kitam, priklausomai nuo jo temperamento arba patyrimo bei žinių, gal būt, atrodys teisinga kaip tik savo priešingybė (antitezė), t.y., kaip idealistinę pažiūrą, kad dvasia arba ideja yra pirminė, arba kaip abiejų pažiūrų kombinacija (sintezė pagal dialektiką). Filosofinis materializmas neigia nuo aplinkos, gamtos arba medžiagos nepriklausomą mąstymo, dvasios arba sielos egzistenciją. Tokia jo pažiūra nėra kokia absoliuti tiesa arba aksijoma, kaip $2+2=4$, todėl mes jos taip ginti ir negalim, o jeigu priimam, tai išreiškiam tokią savo pažiūrą ir tik pažiūrą!

Dialektika, kaip metodas, ypač šiais laikais dar labai rekomenduotinas, nes apsaugo nuo vienašališkumo ir netolerancijos. Dar kartą cituojant Gotthilf Schenkel: "Kaip tik dialektinis supratimas, kad reikalingas papildymas priešingumu, apsaugo nuo beprasmiško svyravimo iš vieno kraštutinumo į kitą. Kiekvienas fanatizmas, kiekvienas radikalizmas, kiekvienas totališkumas savo naivume mato, kaip teisingą, tik vieną teoriją, tik vieną tikrovės pusę ir tuo neišgelbstimai įkrenta į vienašališkumą, neteisingumą, iškraipymą, iliuziją".

Jeigu mes taip žiūrime į dalyką, jei esam nuoseklus šio metodo šalininkai, tai turim pripažinti, kad nėra jokių absoliučių tiesų, jokių absoliučių, visada galiojančių idejų, o yra tik įvairios pažiūros ir jų kompromisus (sintezę) formuojanti tikrovė. Todėl pavadinimas vien tik "dialektinis materializmas" mums atrodo tiek pat vienašališkas, kaip ir Hegelio "dialektinis idealizmas" (Hegelis bėgt tuo buvo malonus, kad šio pavadinimo nevartojo). Tai tik viena tiesos pusė. Esant dialektikos šalininku, negalima būti pusės tiesos šalininku. Dialektinis metodas mums atidengia tiesos teoriškumą, reliatyvumą, nuolatinį judėjimą, kitimą, vystymąsi, kaip gamtoje, taip ir visuomenėje.

Iš eilės prieinam prie istorinio materializmo. Jei mes nebuvom dogmatikai, kalbėdami apie filosofinį materializmą, tai taip pat negalim būti dogmatikai ir filosofinio materializmo taikyme visuomenės gyvenime. Anna Siemsen, pav., sako: "Filosofinis materializmas, kaip filosofinio idealizmo priešingybė, šiandien yra nustojęs savo objekto ir tik istoriškai beįdomus. Naujų gamtos mokslų tyrinėjimų šviesoje mūsų senasis materijos supratimas nebeišlaiko kritikos. Mes stovim prieš visai kitas filosofines problemas, su kuriomis atskiras socialistas gali, žinoma, užsiimti pagal savo patraukimą, o ne toks didelis visuotinas judėjimas, kaip socializmas. Su jom nieko bendro nebeturi ir Markso istorinis materializmas. Tas pavadinimas buvo istoriškai suprastinas kovos šūkis prieš filosofą Hegelį, kuris istoriją buvo išaiškinęs, kaip savaimingą dvasios judėjimą. Marksas į tai atsisakė, kad istoriją galima suprasti tik iš visuomeninių santykių vystymosi, kurie, kaip pirminiai, esą darbo ir nuosavybės santykiai. Jų keitimasis visų pirma reikia stebėti, norint suprasti visus kitus, su šiais susirišusius. Nuo to laiko šis metodas taip išsigyveno, kad dažnai jį sąmoningai ar nesąmoningai vartoja ir tie, kurie taip keikia istorinį materializmą." ("Einführung in den Sozialismus").

Ką mes galime pasiimti iš istorinio materializmo, tai yra jo metodas aiškintis visuomeniniam gyvenimui, tai, kad istorijos negalima suprasti be visuomeninių santykių vystymosi, ir jie turi būti stebimi, norint suprasti ir visus kitus santykius, su visuomeniniais ankštai susirišusius.

Pats Marksas nebuvo dogmatikas ir jis pats mažai tekalba apie materialistinę istorijos supratimą. Jis sako: "Gamybos būdas sąlygoja aplamai socialinį, politinį ir dvasinį gyvenimo procesą" /"Die Produktionsweise des materiellen Lebens bedingt den sozialen, politischen und geistigen Lebensprozess überhaupt"/. Vadinasi, gamybos būdas nekuria socialinio, politinio ir dvasinio gyvenimo proceso, o jį tik sąlygoja.

Ar materializmas išjungia žmogaus protą, daro jį robotu, į tai reikėtų atsakyti specialiu darbu, ginant specialiai materialistinę filosofinę pažiūrą, o tai išeina iš šio rašinio ir, apalami, iš socialisti-

nio judėjimo rémų. Viena yra tikra¹⁵, kad protui didelė kliūtis yra kiekvienas vienašališkumas, kiekviena dogma, sąmoningas noras nepastebėti fakty, kurie galėtų sugriauti jo iš anksto susidarytas pažiūras. Nuo to labiausiai kenčia žmogaus protas ir dvasia, o ne dėl to, kad mums artimesnė kokia nors filosofinė pažiūra. Kiekvienas turi savo filosofiją ir savo pažiūras, bet apie nedaugelį galim pasakyti, kad protas jo yra laisvas. Tai priklauso nuo to, kiek žmogus savo protui leidžia būti laisvam, priklauso nuo jo paties, o ne nuo kokios filosofinės pažiūros.

Mokslinio socializmo istorija neatsiejamai surišta su Karolio Markso vardu. Jis, kurdamas mokslinį socializmą, turėjo gerą metodą, ir mes dar dabar stebimės jo išvadų teisingumu ir jo ekonomikos tikslumu. Socializmo pavadinimas "moksliniu" atsirado dėl to, kad Marksas jo įgyvendinimą pagrindė gyvenimo realybe, priešingai prieš Marksą gyvenusiems socialistams-utopistams (Owen, Furier ir kt.), kurie prieš socializmo ateities gražius vaizdus, bet jo įgyvendinimo kelias jiems nebuvo aiškus. Mes žiūrime į mokslinį socializmą, kaip į mokslinę teoriją, kurios teisingumą paremia kiti mokslai, ir kuri, pretenduodama į moksliskumą, turi paaišyti realaus gyvenimo reikalavimus, kaip besiremianti realiu gyvenimu. Socialistinis judėjimas yra pranašesnis už visus kitus judėjimus ir sąjūdžius tuo, kad jis turi savo teoriją, rodančią kelią praktiskam veikimui, nes, kaip sakoma, praktika be teorijos yra bergždžia.

Ar mes esame marksistai?

"Marksas ir Engelsas prieš 100 metų "Komunistų manifeste" pagrįsdami mokslinį socializmą, jo jokių būdu nesuprato dogmatiškai. Marksistiniai dogmatikai visiškai prieštarauja Marksui", sako Otto Suhr.

Pats Marksas savo mokslo nelaikė religija, todėl mes (net jei jis būtų norėjęs būti pranašas ar religijos kūrėjas!) nesam religijos sekėjai-marksistai, o tik žiūrime, kritiškai pervertindami, ką mes dar iš Markso galime pasiimti tikamo šiems laikams. Mes neimame Markso pažodžiui, kaip tai daro bolševikai, kurie savo priešus "sumuša" Markso citatomis, nelaikom Markso šventuoju ar dievu, kurs neklysta. Mes priimam jo metodą pažinti visuomenės vystymuisi, bet irgi ne dogmatiškai, o tik dialektiškai, t.y., kad ekonominiai santykiai irgi turi didelę reikšmę istorijos eigai, gal daugeliu atvejų jie yra pirmaujantys, bet ne būtinai tai turi būti. Ir Marksas, pats nebūdamas amžinyjų tiesų šalininkas, tikrai nenorėjo savo mokslo dogmatizuoti. Pav., anot Heinz-Dietrich Ortlieb: "...Marksas labai smarkiai puola tokių utopines sistemas ir tik tokia visuomenės sistema laiko galimą, kurios metmenys (ansätze) jau dabar galima pažinti. Savo asmeniniu uždaviniu jis laiko parodyti, kad teisingesnė socialistinė santvarka būtinai turi išsivystyti iš kapitalistinės tikrovės. Taigi, jis nesistengia nurodyti į amžinas tiesas, nustatytus idealus, vertinimus, neišdirbinėja organizacijos planų, nenurodinėja kelių į siekiamą tikslą, o tik stengiasi surasti tuos dėsnius, pagal kuriuos socializmas būtinai turi ateiti". Toliau jis sako: "Kiekviena dogma socializmui reiškia mirtiną pavojų... Todėl dažnas liberalistas savo teisingą socializmo kritika duoda nenorėdamas socializmui daugiau pozityvaus, negu tie marksistai, kurie, dogmatizuodami socializmą ir šaukdamiesi Markso, kuris daugelį socialistų veikia magiškai, socialistinių vystymąsi nuvedė sunkeliais ir sutrukdė gyvą tolimesnį socialistinės minties vystymąsi".

Ar socializmas imanomas be materializmo?

Marksas yra pasakęs: "Wer vom Menschen aus argumentiert, der argumentiert richtig". Čia jis aiškiai išreiškia galutiną socializmo tikslą - išlaisvinti žmogų - ir net metodą - neužmiršti žmogaus. Ar mums yra svarbiau žinoti savo tikslą ir siekti jo įgyvendinimo, išieinant iš paties gyvenimo statomų reikalavimų, ar dogmatiškai

laikytis istorinio materializmo, kurio pobūdis yra pasaulėžiūrinis? Atrodo, kad kelias be dogmos yra net ir mokslis, nes mokslui lieka praviros durys ir jo laimėjimai bus visada su malonumu pri- taikomi, o nereikės jiems bežintis į dogmą užbarikaduotas duris.

"Socialistinės politikos tikslas yra išlaisvinti žmogų iš kapitalistinio darbo pasaulio pančijų, nesvarbu, ar kalbama apie pri- vatų, ar valstybinį kapitalizmą," sako Ernst Tillich, "todėl socializ- me šalia mokslinio visada yra buvęs etinis pagrindas, be kurio ir K.Marksas nebūtų suprantamas. Visada yra buvęs socialistinis idealas, kuris rėmėsi tikėjimu žmogaus vertingumu, laisve ir lygybe visų žmonių... Socializmas, kaip laisvės judėjimas racionalios visuomenės viduj ir prieš ją, nuolatos apeliuoja į dvasią".

Socializmas kilo iš reikalo, iš masių skurdo, o ne buvo kieno nors išgalvotas. Jis egzistavo toj kovoje, kuri buvo vedama už žmogaus laisvę ir lygįbę, tik ta kova, jos aplinka, metodai ir pers- pektyvos Markso buvo su begaliniu aiškumu atidengtos. Žmonėms buvo parodytas kelias, kuriuo jie turi eiti, tikslas, kurio jie turi siekti. Jie galėjo suprasti, kad jų tikslas yra bendras, ir jie turi jo siekti bendromis jėgomis, o ne kiekvienas vaikytis savo atskirų tikslų, iš- blaškant jėgas. Visam tam parodyti ne būtinai reikėjo istorinio mate- rializmo, ir Marksas, atrodo, net jam to vardo nedavė. Mes neužkertam materializmui kelio į socializmą. Kai kam atrodo, kad jie vienas su kitu ankštai rišasi, bet toks nežino, kad tai tik jo pažiūra. Kitam, priešingai, gali atrodyti, kad socializmas visai įmanomas be materia- lizmo - dėl to jis nepasidaro blogesnis socialistas. Mes neturim įkri- ti į kokios nors rūšies dogmą, o turim suprasti, kurie dalykai yra pasaulėžiūriniai ir kurie moksliniai. Mes visada turime būti pasiren- gę progresuoti, mokytis iš savo klaidų, o ne stengtis klaidas slėpti, dengiantis "dogmomis" arba citatom "neklaidingųjų žmonių", kurių nėra.

Ar socializmas yra revoliucinis?

Markso žodžiais, visa istorija yra klasių kovos istorija. Marksas klases supranta, kaip visuomenines grupes, viena su kita esan- čias ūkiniame santyky, kuris veda prie vienos klasės valdymo ir kitos išnaudojimo. dažnai per teisinę ir politinę nelygįbę. Tokia padėtis sudaro nuolatinį įtempimą, trynimąsi. Valdančioji grupė stengiasi esa- mą padėti išlaikyti, o išnaudojamieji - ją greičiau nusikratyti. Taip gimsta klasių priešingumai, klasių kova, pagal Marksą. Ji visada buvo istorijos bėgy - visi yra girdėję apie luomas, kaipo klasišką klasių pavyzdį. Yra buvęs vergų ir jų savininkų luomas, feodalų ir baudžiav- ninkų, aristokratų ir politiškai mažai laisvų miestiečių, vėliau - kapitalizmo gadynė - gamybos įrankių savininkų ir savo darbą parduodan- čių darbininkų. Markso laikais luomų skirtumai buvo labai dideli, ir jis, išeidamas iš savo laiko sąlygų, sako: "Tam tikram savo vysty- mosi laikotarpy materialinės visuomenės gamybinės jėgos sueina į konfliktą su esamais gamybiniais santykiais arba, o tai yra tik juri- dinis išsireiškimas, su nuosavybės santykiais, kurių ribose jos iki šiol veikė. Tie santykiai iš gamybinių jėgų vystymosi formų virsta jų pančiais. Tada užėina socialinės revoliucijos epocha".

Marksas buvo revoliucijos šalininkas, nes jis, anot Lenino, visą savo gyvenimą šalia teorinių darbų kreipė daug dėmesio į prole- tarinės klasių kovos taktiką. O tą kovą ir taktiką jis išivaizdavo revoliucines. Pav., jo paties žodžiais iš "Komunistų manifesto": "Iš visų klasių, kurios šiandien stovi prieš buržuaziją, tik proletari- jatas yra tikrai revoliucinė klasė. Kai proletarijatas kovoja prieš buržuaziją neišvengiamai susijungs į klasę, revoliucijos keliu pasi- darys valdanti klasė ir kaipo valdanti klasė, jėga pakeis senus gamy- binius santykius, tada su šiais gamybos santykiais jis panaikins ir klasių priešingumą egzistencijos sąlygas ir, iš viso, klases, o tuo pačiu - ir savo, kaipo klasės valdžią".

Nuo Markso laikų iki šiol istorija yraėjusi ir revoliucijos ir evoliucijos keliu. Dabar šiuo klausimu mes turime tą patyrimą, kurio

neturėjo Marksas, o be to, daug kas iki šių laikų yra pasikeitę. Šių laikų darbininką sunku bepalyginti su anų laikų darbininku. Greičiau mes jį galėtume skirti į bendrą dirbančiųjų kategoriją, o dirba dabar visi, visa visuomenė, ir tokio griežto luomais susiskirstymo (bent labiau civilizuotose šalyse!) nebėra, neskaitant grupės didžiųjų kapitalistų. Bet ir jų valdžią dabar yra įprasta mažinti nekruviniu būdu, per socializaciją - evoliucijos, o ne revoliucijos keliu. Ir socializmas darosi visuotinas judėjimas, siekias apimti plačiasias dirbančiųjų mases ir per socializaciją visoje žmonijoje įgyvendinti socialinę lygybę, o pertai ir laisvę bei brolybę tarp sąmoningų dirbančiųjų. Anot Otto Stolz: "Dabarties socializmas yra senai pėraugęs klasių interesus. Jis be klasių skirtumų yra visos žmonijos reikalavimas; tai yra uždavinys, kurį žmonija, jei nenori žūti chaose, turi išspręsti... Vakar dienos klasės interesai yra šios dienos žmonijos interesai".

E. Zilėnas.

===000===

PPS KONGRESO PARASTEJE.

Gruodžio 14 d. Wroclawe (buvusiame Breslau) įvyko Lenkijos socialistų partijos (PPS) kongresas. Kongreso nutarimai visai atitiko kominformo politikos gaires. Čia bent trumpai norėčiau supažindinti skaitytojus su šlovingos ir per 50 metų drąsiai kovojusios partijos "vedybomis" su komunizmu. "Vedyboms" įvyko per prievartą, ir, kai dabar išgirstama apie Lenkijos PPS veiklą ar pareiškimus, visada reikia atsiminti, kad už "nuotaką" kalbė jau kominformo sektorius Lenkijoje, arba, trumpai tariant, PPR.

Lenkijoje komunistai niekad neturėjo masių pritarimo. Pati komunistų partija buvo daug kartų kominternu išakymu pertvarkoma. Po 1923 m. įvykusio Lenkijos komunistų vado Zarskio konflikto su Kremliumi, kominternas lenkams komunistams nuolat priskirdavo šį ar tą politruką. Politruko pareigas kurį metą ėjo Manuilski, Kuusinen ir kt. iš kominternu CK. Keletą metų komunistai bandė veikti kaip "kairysis PPS sparnas", bet ir ta diversija nepatraukė masių. Todėl visai suprantama, kad Maskva, bevykstant karui su Vokietija, nors ir suorganizavo savo vienturtį PPR, bet užsimanė išsigalėti ir PPS'e, kuris turėjo tradicijas, švarų vardą ir ryšius su darbininkais. Komunistai į Lenkijos darbo mases tad ėmė eiti pro užpakalines duris. Savo tikrąjį veidą Lenkijos komunistai dar ir dėl to slėpė, kad 1939 m. rugsėjį, kai PPS suorganizuoti darbininkų bataljonai grūmėsi Varšuvos barikadose ir kitur, komunistai buvo tylūs nacių sąjungininkai ir teisėjo į aikštę po rugsėjo mėn. 17 d., kai raudonoji armija smogė Lenkijai peilį į nugarą.

Isibrovimas į PPS buvo nuodugnai paruoštas. Vos pirmiesiems raudonosios armijos daliniams įžygiavus į Lenkiją, NKVD suima vieną iš žymiųjų PPS vadų, būtent, K. Pužaką, kuris ėjo krašte veikusių demokratinių partijų bendro centro komiteto pirmininko pareigas. NKVD ieškojo ir Z. Zarembos, kuris, 1940 m. sušaudžius partijos lyderį M. Niedzialkowskį, perėmė partijos vadovybę ir karo metui davė naują vardą WRN (sk. laisvė, lygybė ir nepriklausomybė), bet šiam pavyko pasitraukti į Vakarų. Komunistų pyktis prieš PPS buvo dar didesnis, kai partija, įžygiavus raudonajai armijai ir jau veikiant vad. Liublino komitetui, pakartojo savo ištikimybę egzilinei lenkų vyriausybei Londone.

Komunistų isitvirtinimas PPS vadovybėje buvo atliktas su saugumo pagelba. K. Pužak - kalėjime, Z. Zaremba - pasitraukęs į Vakarų, St. Dubois - miręs koncentracijos stovykloje, Ciolkosz, Kwapinski, Pragier - užsieniuose, krašte pasilikę veikėjai įtraukti į vyriausybei (suprask: komunizmui) nelogių sąrašą ir be saugumo žinios negali apieisti gyvenamosios vietos. Smurtu ir teroru PPS vadovybėje isi-

tvirtina nelabai gražų vardą koncentracijos stovyklos kalinių tarpe palikęs Cyrankiewicz, iš klasinių profsąjungų pašalintas Witaszewski, komunistams artimas Rusinek ir kt. Šieji PPS vardu sudaro paliaubas su PPR, o vėliau įeina į bloką. Senas Lenkijos socialistų veikėjas Zygmunt Żulawski pasipriešina PPS alijansui su komunistais. Jis 1945 m. rudenį su nepriklausomųjų grupe bando legalizuoti naują partiją vardu PPSD. Bet saugumas pareiškia savo veto. Z. Żulawski į Lenkijos seimą 1947 m. sausio 19 d. išrenkamas liaudininkų sąrašė. Żulawski savo drąsą ir kompromisų nepripažinimu praskaidrina seimo tribūną. Jei tai didelė reikšmės ir neturi, tai vis tik lieka dokumentas, kad ne visi yra akli ir ne visi eina ant komunizmo pavadžio.

1947 m. seimo rinkimuose PPS ir PPR eina lyg dvyniai broliai. Gali tad kilti klausimas, kodėl, jau prieš porą metų pagrobę PPS vadovybę, komunistai PPS ir PPR oficialų sujungimą slėpė ir delsė iki 1947 m. gruodžio 14 d. kongreso. Atsakymas aiškus: komunistai siekė dviejų tikslų: 1. muškinti Vakarų opiniją, kad, girdi, veikimo laisvę naudojami visos partijos ir dabartinei vyriausybės linijai tepritaria Żulawskio grupė ir Mikolajczyko liaudininkai; 2. leisdami veikti PPS, bet kontroliuodami jo veikimą, ypač narių priėmimą (juk nepriklausą PPR ar PPS ar, pagaliau, vad. demokratų susivienijimui negauna darbo ir maisto kortelių, ir daugelis iš kelių blogybių rinkdavosi, žinia, bent gražios praeities ir tradicijų, nors ir nebesavarantų PPS'ą), išaiškino tikrąjį masių veidą, suregistravo komunizmui nepritariančių aktyvą. Nauji PPS vadai savo talkoje komunizmui griebėsi įvairių judošiškų triukų, pav., uždarius narių susirinkimus tyčia parinkdavo provokuojančias temas. Po tokių labiau kaštų diskusijų tikrojo socializmo šalininkų pavardės keliavo į žvalgybos kartoteką. Po kominformo "gimimo" prasidėjo atviras PPS masių žemutinio sluoksnio aktyviųjų narių likvidavimas. Tikriesiems socialistams telieka viena išeitis - pasiner ti į konspiraciją ir iš ten ginti Lenkijos nepriklausomybę ir socializmą. Šia linkme Lenkijos socialistai ir yra persirikiavę. Tai paliudija pačių komunistų spauda. "Głos Ludu" neseniai pareiškė, kad, berenkant atstovus į PPS kongresą, būtų žiūrima, kad neįsibrautų nariai iš WRN ir "Lodzės piktadariai".

O Lodzėje, kaip žinoma, WRN sukėlė streiką, nors streikai Lenkijoje įstatymo keliu yra uždrausti. Streikas, nors ir daug aukų reikalavo, bet tikslo atsiekė - griežtai pradėtas pramonės darbininkų darbo stachanovinis buvo sulaukytas ir dabar vykdomas žymiai lėčiau ir atsargiau.

Stachanovo metodai Lenkijoje vadinami kaip "kilnus rivalizavimas darbo našumui pakelti". Stachanovizmą Lenkijoje pradėjo angliakasis ir repatrijantas (mat, jei šauti, tai jau du zuikius iš karto). Jis, "Tiesos" terminu, išdirbį pakėlė 270%. Jis susilaukė, nors ir nedaug, pasekėjų. Angliakasių atlyginimas Lenkijoje yra labai menkas. Netgi akordu dirbantis angliakasis už 26 dienų darbo mėnesį (po 7 1/2 val. kasdien) gauna 3120 zlotų, už kuriuos, oficialiomis kainomis pirkdamas, gali gauti 1 metrą medvilninio audėklo drabužiams. Jei kas imasi "kilnaus rivalizavimosi darbo našumui pakelti" ir savo paprastą normą perviršija 150-250%, gauna valgio ir anglies priedą.

Lodzės streikas buvo naudingas visai dirbančiųjų klasi. Po Lodzės įvykių vyriausybė ėmėsi priemonių darbininkų solidarumui sulaužyti. PPR ir PPS žinioje pradėta fabrikuose ir įmonėse organizuoti vadinamosios "antisabotažinės trejukės". Lodzės radijo pranešimu, "antisabotažinės trejukės" bus "darbo kolektyvo sąžinė" ir "apsaugos darbininkus ir produkciją nuo pasikėsinimų iš naujosios demokratijos priešų pusės, kurie yra susitelkę banditišKajame WRN".

Šis viešas angažavimas žvalgybininkų iš pačių darbininkų tarpo buvo pradėtas spaudos kampanija prieš "naujais rubais persivilkusią reakciją". Šit vienas tos reakcijos pavyzdys. "Dziennik Polski" skaitomai "Reakcija kovos neišsižada, ji persirikiuoja, ji užsisiuva giliai giriuose, fabrikuose ir įmonėse. Laukė karo Nr. 3; karas dar neateina, tad reakcija persimetė iš artimos į tolimes perspektyvos politiką.

Nerimą sukelia gandai ir šmeižtai yra nenaudingas valstybei žygis, bet už vis pikčiausias smugis smogiama naujai demokratijai iš WRN, į kurią subėgo seni diversantai, šnipai, valkatos, PPS atmatos iš dešiniojo sparno, ir turime budėti, nes darbininkų tarpe atsiranda dar tokių, kurie tiki WRN. Šitas gaivalas privalu demaskuoti ir sunaikinti taip, kad net penkta karta atsimintų..."

Bepig įstvirtinti vadovybėje, bet sunku išnaikinti socializmas iš masių širdies, sunku išnaikinti tikrųjų prieškarinio ir vokiečių okupacijos meto socializmo vadybą atsiminimas. Jau po kominformo "gimimo" vienas iš PPR vadų, būtent, Berman spalio 9 d. pareiškė mitinge: "Nėra tai atsitiktinumo dalykas, kad Zaremba (veikia tremtyje, Prancūzijoje) į padanges kelia Saragatą ir Beviną, o Kwapinski (veikia D.Britanijoje) Beviną šešėlyje bičiuliaujasi su Zaleskiu (egzilinės vyriausybės prezidentas), Bielecki ir Andersu. Jie yra kitapus barikadų, prieš pusėje, kas jiems simpatizuoja, tolygus mūsų priešas, kaip ir anie, pardavinėję Lenkiją užsieniuose!"

PPS atstovas Cwik ta pat proga pareiškė:

"Ciolkoszai ir Kwapinski ai svajoja apie karą ir trokšta svetimų durtuvų pagelba parduoti Lenkiją Amerikos kapitalui".

Jau pernai Lenkijoje įvyko socialistų suėmimai ir teismai. Siuo metu teismo laukia dar 16 senojo PPS vadų. "Populaire" pareiškimu, suimtieji yra žinomi darbo žmonių draugai, jie kovojo prieš rudąjį totalizmą, kai jis buvo Tarybų Sąjungos bičiulis, kovojo prieš rudąjį totalizmą, kai jis susiriejo su raudonuoju totalizmu, kovos neatsisakė ir tada, kai Gestapo vieton atsisėdo NKVD. Tai, socialistų akimis žiūrint, ne nusikaltimas, bet pareigos supratimas ir aukojimasis žmonijos ir laisvės gerovei.

Lenkų socialistų užsienyje CK narys A.Ciolkosz, kalbėdamas Londone Europai ginti Lygos susirinkime, pabrėžė:

"Totalizmo bangos anpus geležinės uždangos užlieja tautą po tautos. Iš demokratinių laisvių anapus geležinės uždangos teliko atminimas. Komunistai viena ranka atsto paminklus socializmo vadams (kalbama apie projektuojamą paminklą M.Niedzialkowskiui), kurie jau mirę, o antrąją ranka čiumpa ir grūda į kalėjimus tuos socialistus, kurie dar gyvi ir neatsisako kovos prieš raudonąjį totalizmą - patį didįjį laisvės priešą".

Ciolkoszo pranešimu, kali ir laukia teismo, be kitų, šie Lenkijos socialistai: K.Pużak, kuris caro laikais 7 metus iskalėjo Schlussemburgo citadelėje; J.Dzięgielewski - aktyvus kovotojas prieš nacizmą; L.Kohn - 5 metus atkalėjo nacių koncentracijos stovyklose; Zdanowski - kai Ispanijoje pradėjo pilietinis karas, jis, nuvykęs į Ispaniją, organizavo pagalbą raudoniesiems, o dabar kaltinamas už ryšius su nacional-socializmu ir Gen.Franco.

PAT pranešimu, Tautų Teisėms Ginti Lyga Paryžiuje nutarė reikalauti, kad teisiamiesiems Lenkijos socialistams ginti būtų prileisti Lygos advokatai, jų tarpe Georges Izard - pats žymusis Prancūzijos advokatas, rezistencinio sąjudžio Prancūzijoje veikėjas ir buvęs socialistų atstovas parlamente.

Šias kelias pastabas norėčiau baigti Lenkijos socializmo senioro Z.Żulawskio (šiuo metu sunkiai serga) žodžiais, kuriuos jis tarė Amerikos socialistų veikėjui listonui M.Oskui, kai šis nesenai lankėsi Lenkijoje:

"Man gyventi beliko vos keli metai. Jau pervėliu, kad pasidaryčiau karjeristas ar bailys. Niekad prieš komunizmą ir bet kuri kitą smurto režimą nekapituliuočiau, nes gyvenimas be laisvės nėra gyvenimas, o laisvę garantuoti gali tik demokratija".

(c)

KELI ŽODŽIAI APIE VOKIEČIŲ SOCIALDEMOKRATINIO JAUNIMOSUVAŽIAVIMĄ SCHORNDORFE.

Schorndorfe, prie Stuttgarto, įvyko Vürttembergo ir Badeno apygardų vokiečių SPD jaunimo suvažiavimas-šventė. Kadangi mums, kaip artimiausiems Vokietijos kaimynams, jos politinis gyvenimas buvo, yra ir bus visada įdomus, tebus leista čia kelis žodžius tarti apie mūsų idejos draugų-socialdemokratų-vargus, kančias ir ateities uždavinius, bent kiek jie išskilo šio suvažiavimo ženkle.

Visiems turi būti aišku, kad socialistinė Vokietija reiškia kūrybingą, reformų ir progreso siekiantį kraštą, o ne tą agresingą kaimyną, koks buvo hitlerinis Trečiasis Reichas.

Suvažiavimas buvo skaitlingas ir praėjo labai jaukioje socialistinėje atmosferoje, per abi dienas duodant turtingą darbo programą, o poilsio vietoje įterpiant muzikos, solo dainų, taut. šokių ir polit. turinio deklamacijų priedus. Kartu tose pačiose patalpose įvyko ir "laisvosios knygos" paroda. Buvo išstatyta apie 2000 leidinių, ne vien sauso, politinio turinio, bet ypač ekonomikos, filosofijos, literatūros ir kt. mokslo veikalų, sukurtų socialistine kryptimi. Net visi vertimai iš socialistinio turinio naujienų, pasirodžiusių per tą laiką svetimom kalbom, čia nepraleisti! Vadinasi, vokiečių draugai net po sunkiausių smūgių, teroro ir dabar, pusbadžiai maitindamiesi, nesiilsia, neužmigo "letargo miegu", bet vėl dirba didelį atstatymo darbą, net spėja sekti, ką jų idejos draugai užsieny sukuria, nuderba!

Iš kalbetojų pažymėtini buvo dr. Mommer, dr. Ratzel ir "baisusis" nunacinimo ministeris Gotlob Kamm, kurio jau pavardė rodo, kad jis "šukuoja" be pasigailėjimo klikos ponus ir išnaudotojus. To simpatiško ir nepaprastai malonios išvaizdos storulio pasirodo esama seno socialisto ir SPD nario!

Sitame susirinkime dar kartą pasitvirtino, kad vokiečių socialistai, daugiau negu to būtų galima laukti, įsisamoninę atsakomybę dėl karo baisių ir nuostolių, kuriuos Hitlerio klika 1939-44 kaimynų kraštams pridarė, nieko neslepia ir nedangsto ne tik prieš savus, bet ir prieš svetimuosius. Milijonai konc. lageriuose sunaikintų žmonių (tiek "priešo", tiek savų), sudeginti ir sugriauti miestai, sunaikintos istisos teritorijos... Kas kaltas? Dalis vokiečių tautos, susiviliojusi neva naujo, bet tautiniuose rémuose socializmo mėsais skambiais šūkiiais, nepažino "vilko avies kailį", neišsifravo už raudonų vėliavų dekoracijos užsimaskavusios reakcijos ir, per daug pasitikėdama parlamentarizmo doktrina, išrinko 1933 m. Hitlerį į valdžią, įsitikinusi, kad galės kiekvienu momentu, jei tik tas ponas pradės rodyti ragučius, nūsigręžti nuo jo ir savo balsus atiduoti kitai partijai, kas pilnai būtų buvę galima prie anos parlamentarinės valdžios nuostatų. Bet, deja, jie čia buvo žiauriai apgauti ir išprievartauti, nes Hitleris, užėmęs su savo klika valdžios kėdes, ne tik nepanoro išsinesdinti iš šiltų vietų, bet jėga ir smurtu sulaužė demokratinius nuostatus, paleido ir sudegino reichstagą ir opozicijos vadus susodino į konc. lagerius. Kai demokratija buvo sunaikinta, vokiečių tautai prasidėjo nelaimės. Ir nors faktinė atsakomybė turėtų kristi ant saujelės "Nutzniesser'ų", militaristų ir Hitlerio klikos, deja, net socialistai dabar įrašyti į "atskaitomybę", vadinasi, turi lygiai apmokėti už malonumą, kurio jie, tikrumoje, neturėjo ir kuriuo nesinaudojo. Tai žiauri ir skaudi pamoka netik jų, bet ir mūsų demokratijai, pamoka, kuri gali pasikartoti kiekviename krašte, jei tik visų šalių demokratijos neis vieningai ir laiku nepanaudos priemonių prieš reakciją, kai ši yra dar tik užuomazgoje.

Pažymėtina, kad reakcija dažnai dangstosi skambiais šūkiiais, "atranda" ir "sukuria" naujus mokslus, idejas, kurie, iš esmės, yra tik apgaulė ir akių muilinimas tam, kad patektų į valdžią, o tada jau net savo rinkėjams uždedami apynasriai! Šiuo metu mūsų idejos draugai, vokiečių socialdemokratai, pasirodė esą nelaimingiausi pasaulio

žmonės, nes ne tik apie 12 metų kentėjo nuo savos reakcijos, bet ir dabar, po išvadavimo, turi nešti kolektyvios atsakomybės našą už tą laikotarpį, kuris jiems buvo ne gyvenimas, o kalėjimas.

Antra diena buvo pašvęsta karo belaisvių paminėjimui. Čia buvo akivaizdžiai nurodyta į Rytų kaimyną, kuris, vietoje reparacijų, norįs turėti kelis milijonus "darbo gyvulių".

Susirinkimas buvo pradedamas ir baigiamas Internacionalu ir "Jaunųjų socialistų maršu":

"Ženkim, draugai, mes į kovą,
gruntis už žmogaus teisę...
...laisvė, lygybė, brolybė
obalsiai mūsų kovos!"

Be patoso, bet kietai, apsisprendusiai skambėjo šie dainos žodžiai, atsimušdami į šaltas mūrines sienas.

Labai pagirtinas jaunųjų paprotys susirinkus būriui, laiptuose, ko nors laukiant, net valgykloje, kol paduoda valgį ir šiaip laisvam protarpiui susidarius, laiką užpildyti daina. Be to, kreipimasis vieny į kitus "Tu" veikia ne užgaunančiai, o atpalaiduojančiai, susidaro savo žmonių nuotaika. Maloni pasveikinimo (o taip pat ir atsisveikinimo) formulė "Freundschaft!". Tai vietoje reakcinio "Pagarba Hitleriui" ir "Sveiks Hitleryje", ir tarnauja kaip sutrumpinimas "draugiškumas (tarp mūsų)" arba "mano draugiškumas (Tau)". Jei ir sutiktas panašiai atsibiepia, tai tarnauja kaip atpažinimo ženklas savo idejos draugams, o šiaip tai skamba labai humaniškai ir kultūringai.

Vokiečių socialdemokratai yra tie, kurie po savo 12 metų žiaurios sprespaudos dar tebenešioja žodžio, spaudos, religinių, pilietinių ir įsitikinimų laisvių supratimą ir atjaučia politinių emigrantų, kokiais mes čia visi esame, vargus ir kančias.

St. Jogaudas.

=====

=====

I S U Z S I E N I O:

Višinskis užtaria valstybės suverenumą.

Kalbėdamas UN politinio skyriaus posėdy 1947 m. spalio mėn. 6 d., Višinskis taip išsireiškė apie valstybės suverenumą:

"Kapitalizmo išsivystymas ir ypač jo įėjimas į savo paskutinę stadiją, imperializmo epochą, neša valdžios ir aneksijų siekimą. Tačiau tai sukelia padidėjusį pasipriešinimą tautų, kuriose pabudusi nacionalinė sąmonė. Toks pasipriešinimas lengvai gali prieiti prie pavojingų veiksmų ir kitokių priemonių prieš užsienio kapitalą. Tautos, kuriose pabudusi nacionalinė sąmonė, bando savo ukiniam ir politiniam išsilaisvinimui panaudoti tuos pačius metodus, kuriuos kapitalizmas pats, siekdamas valdžios, joms primetė. Dabar vyrauja mintis sukurti vieną, nacionalinę, nepriklausomą, suverenią valstybę, kuri turi tautą apsaugoti nuo kapitalistinių svetimų kraštų agresorių. Tačiau tiems kraštams, kurie siekia ukinio dominavimo ir ukinio bei politinio įtakų sferų išplėtimo, kitų kraštų suverenumas stovi skersai kelio".

Višinskis gina tautų suverenumą, kai jam tas naudinga. Todėl visos jo mintys apie suverenumą yra grynas melas, kaip visados. Kam skersai kelio stovėjo Lietuvos ir kitų Pabaltės kraštų suverenumas? Ar tai nebuvo Višinskis ir Molotovas, kurie pašmaugė politinę šitų, o vėliau ir eilės kitų kraštų nepriklausomybę, plėsdami Sov. Sąjungos įtakų sferas? Ar sovietinis agresorius daug skiriasi nuo kapitalistinio? Gal tik tiek, kad jis yra nepalyginamai žiauresnis ir neįskaitęs su jokiais priemonėmis išrauti okupuotų kraštų nacionalinei sąmonei, o net ir patiems žmonėms!

"Valstybinis suverenitetas yra daugelio kraštų kovos vėliava prieš kapitalistinių monopolijų grobikiškus siekimus", sako toliau Višinskis. Gi dar taip neseniai Sov. Sąjunga atstovavo nuomonę, kad nacionalinė sąmonė yra nusikaltimas. Dabar Sov. Sąjungai reikia laiko suvirškinti visas absorbuotas valstybes ir tautas ir apsidrausti nuo visų stebėtojų, ruošiantis naujoms agresijoms.

Cekoslovakijoje uždrausta kritikuoti Sov. Sąjungą.

Generalinis čekoslovakų komunistų partijos sekretorius ir kominformo delegatas Prahoj per vieną ūkininkų susirinkimą pareiškė: "Kas ateity drįs Sov. Sąjungą ižeisti, į tą bus žiūrima kaip į išdaviką ir jis bus nubaustas kaip išdavikas". Informacijos ministeris Vaclav Kopecký Prahos universitete studentams kalbėjo: "Visi komunistų partijos puolimai turi fašistinį charakterį. Būti antikomunistu reiškia valstybės išdavimą".

Pastorius Niemöller ir CDU.

Vieno savo pasikalbėjimo metu su žurnalistais iš Kopenhagos, pastorius Niemöller (vienas iš įtakingiausių protestantiškų dvasiškų šiais laikais) šitaip išsireiškė apie CDU reikšmę ateity:

"Jeigu kada nors Vokietija vėl atgautų savo politinę nepriklausomybę, tai šita partija (CDU), būdama mažai homogeninė, tikrai išsi-sklandys į visas puses. Krikščionybė nėra jokia ūkiniai politinė programa... Anksčiau dauguma krikščionių galvojo, kad krikščionybę negalima suderinti su socialdemokratija. Iš tikrųjų gi reikėtų klausti ar socialistinė ūkio sistema yra suderinama su asmens laisve. Vokiečių socialdemokratija tam tiki. Aš taip pat su jų nuomone sutinku. Senosios pažiūros keičiasi. Dėl šių priežasčių daug krikščionių nebeprisideda prie CDU."

Iš "Sankt Konradsblatt".

Sovietų Sąjunga ir ortodoksinė bažnyčia.

"Rusiškoji ortodoksinė bažnyčia, kurią pagal sovietų davinius šiandien sudaro 65 diecezijos su 25.000 kunigų (popų), sovietų valdžios remiama, įsteigė misijų tarybą, kurios vadovu buvo paskirtas arkivyskupas Vitalis iš Tulos. Šios misijų tarybos tikslas yra iš-plėsti ortodoksinę bažnyčią nerusiškose Sov. Sąjungos srityse, t.y., Pabaltės kraštuose (Lietuvoj, Latvijoje, Estijoje), tarp mahometonų ir tarp tų artimųjų rytų kraštų gyventojų, kurie 1945 metais buvo naujai įkorporuoti į Sov. Sąjungą.

"Universitas", Heft 9.

Kaip matome, Stalinas, kaip ir Rusijos carai, naudojasi tomis pat priemonėmis surusinti lietuvių ir kt. tautas ir į savo politikos ratus įkinko ir paklusnią ortodoksinę bažnyčią.

MŪSŲ MARGASIS GYVENIMAS.Lietuvių Studentų Suvažiavimas Augsburgėje.

1947 m. lapkričio mėn. 21-22 d.d. Augsburgėje įvyko ketvirtas iš eilės vak. Vokietijos universitetuose studijuojančių lietuvių studentų atstovų suvažiavimas. Jame dalyvavo 85 atstovai iš visų trijų Vokietijos zonų.

Suvažiavimą atidarė Centr. Studentų Atstovybės pirmininkas Jurkštas. Sveikino lietuvių tremtinių organizacijų atstovai, latvių, estų, ukrainiečių Studentų Centr. Atstovybės Vokietijoje ir visa eilė pavienių asmenų.

Ataskaitiniai Centr. Atstovybės pranešimai parodė, kad, nežiūrint sunkių sąlygų, buvo atlikta visa eilė darbų. Su naujo statuto priėmimu lietuviškoji studentų bendruomenė baigta sujungti į vieną tamprą organizacinį vienetą. Centrinė Atstovybė, aktyviai tarpininkaudama tarp L.R. Kryžiaus ir studentų bendruomenės, prisidėjo prie galimai tikslingesnio studentijos šelpimo. Drauge su latvių ir estų Studentų Atstovybėmis susijungdama į vieną bendrą Baltų Studentų Centrinį Komitetą, lyg ir atgaivino senąją S.E.L.L. Studentų organizaciją.

Išklausius visą eilę referatų, liečiančių studentų šelpimą, emigraciją, studijų tęsimą, Baltų Studentų Uniją, studento santykius su visuomene, buvo išrinkta nauja Centrinė Atstovybė ir priimta visa eilė rezoliucijų ir sveikinimų. Buvo išreikšta padėka visai lietuviškajai visuomenei, ypatingai gyvenančiai Amerikoje, už studentijai teikiamą materialinę paramą. Suvažiavimas uždarytas tautos himnu.

Norint vertinti šį studentijos suvažiavimą, pirmiausia tektų jį palyginti su praėjusiuoju. Jeigu priešpaskutinysis studentijos suvažiavimas Augsburgėje dėl destruktivios studentų ateitininkų laikysenos, jiems suvažiavimą demonstratyviai apleidžiant, buvo apardytas, tai šio suvažiavimo metu ta pati studentijos grupė laikėsi šaltiau, gal būt ir dėl to, kad savo skaičiūni sudarė vos trečdalį atstovų, o, gal būt, dėl to, kad įvykus ryškiai studentijos ideologinei diferencijacijai, teko lošti atviromis kortomis ir buvo išvengta "vienybės arkliuko" piktnaudojimo. Buvo rasti tikrieji keliai vieninam darbui.

Buvusi Centr. Studentų Atstovybė, nors ir nenuvertusi kalną, tačiau, nežiūrint ateitininkiškos studentijos boikoto (pradžioje), privedusio kai kuriose vietose prie nepasitikėjimo pareiškimų Centr. Studentų Atstovybei, suvažiavimo metu save pilnai pateisino. Reikia manyti, kad naujoji Centr. Studentų Atstovybė, neboikotuojama jokios studentijos dalies, turės geresnes darbo sąlygas, o tuo pačiu pasieks ir gražesnių rezultatų.

Lietuviškajai studentijai jų buvusio suvažiavimo proga tektų tik priminti, kad Lietuvos istorijoje dar nėra žinomas toks įvykis, kad 2000 lietuvių studentų studijuotų užsienio universitetuose lietuviškos bendruomenės medžiaginės paramos dėka. Ar tie 2000 stipendijatų pateisins į juos dedamas viltis, gali parodyti tik ateitis. Reikia tikėti!

=====

LSDJ GRUPIŲ KRONIKA.

=====

K a r l s r u h e.

Lietuviškas socialdemokratinis jaunimas Karlsruhej yra vienas iš pirmųjų susibūręs į organizacinį vienetą-grupę. Grupės nariai yra išimtinai akademinis jaunimas, studijuojas vietinėse aukštosiose mokyklose. Darbo jaunimo savo tarpe neturime, nes nei Karlsruhej, nei artimose apylinkėse lietuvių stovyklų nėra.

Nors šiuo metu ekonominės sąlygos yra žymiai pablogėjusios, o taip pat dauguma narių užimti savo tiesioginiu darbu - studijomis, bet, nežiūrint to, skyrius gana intensyviai veikia ir yra pasiekęs gerų rezultatų. Dažnai šaukiami susirinkimai ir diskutuojami pačių parašyti referatai, bei nagrinėjami ideologiniai klausimai. Taip pat daug dėmesio kreipiamas ir į išorinę veiklą. Platinama sava spauda, susirašinėjama su draugais užsienyje, rūpinamasi gerų santykių užmezgi su kitų tautų socialdemokratinio jaunimo. Ypatingai geri ir nuoširdūs santykiai, net glaudus bendradarbiavimas, užmegstas su vokiečiais socialdemokratais ne tik pačioj Karlsruhej, bet ir Heidelberge bei Frankfurte. Atstovaudami lietuvišką socialdemokratinį jaunimą, grupės nariai yra buvę šiuose suvažiavimuose: vokiečių socialdemokratinio jaunimo "Falken" suvažiavime Stuttgarte, vokiečių socialdem. jaunimo suvažiavime Schorndorfe ir vokiečių studentų socialdemokratų atstovų suvažiavime Karlsruhej. Kalbant apie Bendradarbiavimą su vokiečių socialdemokratais, daug nuopelnų reikia skirti ypač veikliems Karlsruhe gr. nariams Heidelberge.

Lietuvių, studijuojančių Karlsruhės Aukštojo Technikos Mokykloje, yra virš 100, iš kurių bent pusė yra susibūrusi į keletą akademinį organizacijų. Socialdemokratinio jaunimo, kuris nėra akademinė organizacija, santykiai su kitomis akad. organizacijomis yra geri, išskyrus nebent negausią ateitininkų grupę, kuriai socialdemokratinio jaunimo susiorganizavimas ir jo veikla yra lyg krislas akyje. Bet tas nieko nestebina, nes to bloko žmonės ši neapykanta yra tradicinė. Nepateisinama tik tai, kad toji neapykanta čia pasireiškia šmeižimais ir grėšimais. Nežiūrint to, socialdemokratinėms idejoms pritariantį atsirančią kas kart vis daugiau.

Socialdemokratinio jaunimo grupė Karlsruhej yra numačiusi savo veiklą, ateityje plėsti ir gyvinti. Taip pat numatoma atkreipti ypatingą dėmesį ne tiek į grupės narių gausumą, kiek į jų organizacinį judrumą ir ideologinį pasiruošimą.

===//===

M ü n c h e n a s .

Müncheno socialdemokratinio jaunimo grupė tikrai nebuvo pirma tarpe visų kitų srovinių grupių. Tačiau, galų gale, atėjo laikas ir socialdemokratinio nusistatymo jaunimui išryškinti savo nusistatymą ir susiburti į organizacinį vienetą - grupę.

Isteigus grupę, buvo užmegsti santykiai su vokiečių socialdemokratais, jų jaunimu ir studentų socialistų organizacija. Gyvai dalyvaujama jų susirinkimuose bei diskusijose vakaruose. Taip pat susirišta su ukrainiečių studentais socialdemokratais.

Demokratinio socializmo idėjos DP tarpe, aplamai, didelio pasisekimo neturi, bet, atvirksčiai, dažnai buna smarkiai be pagrindo ir be nuovokos puolamos. Neatrodė, kad mes gyventume Vakaruose, kur demokratinis socializmas yra vyraujanti idėja.

===/===

R e u t l i n g e n a s .

Prieš kurį laiką Reutlingene įsisteigė Lietuvių Socialdemokratinio Jaunimo grupė. Savo narių tarpe be akademinio jaunimo ji turi ir darbo jaunuolių. Nors narių gausumu grupė nepasižymi, tačiau sparčiai išvystė savo veiklą: kas dvi-tris savaites daromi susirinkimai, kuriuose skaitomi referatai ir nagrinėjami ideologiniai klausimai. Diskusijose gyvai dalyvauja visi nariai, ir išskyla klausimai duoda temas sekančių susirinkimų referatams.

Grupė, gyvai pradėjusi politinį ideologinį lavinimąsi, rūpinasi jos praplėtimu ir naujų narių įjungimu į darbą.

===0===

KVAILYBIŲ KRONIKA.Uždraudė įsikurti dėl gąsdinančios išvaizdos.

München (N.Z.). - Tegernsee girininkija (Oberbayern) atsisakė duoti žemės įsikūrimui vienam vienkojui karo invalidui, kurio veidas žaizdos rando yra labai iškreiptas, motyvuodama, tarp kitko, tuo, kad "negalinti nuolatos gąsdinti savo apylinkės žmonių baisia prašytojo išvaizda".

0000000000

=====

T u r i n y s:

I.

1. Paneuropa (Ideja ir galimybės)	1 psl.
2. Mūsų Praeitis (Lietuvos Socialdemokratų Partijos veiklos duomenys)	4 "
3. Pasaulėžiūra ir politika.....	11 "
4. Teoriniai socializmo pagrindai	13 "
5. PPS kongreso paraštėje.....	17 "
6. Keli žodžiai apie vokiečių socialdemokratinio jaunimo suvažiavimą Schorndorfe.....	20 "

II. Iš Užsienio

7. Višinskis užtaria valstybės suverenumą.....	21 "
8. Čekoslovakijoje uždrausta kritikuoti Sov.Sąjungą.....	22 "
9. Pastorius Niemöller ir CDU.....	22 "
10. Sov.Sąjungą ir ortodoksinę bažnyčią	22 "

III. Mūsų Margasis Gyvenimas

11. Lietuvių studentų suvažiavimas Augsburgėje.....	23 "

IV. LSDJ Grupių Kronika. 23 "

=====